

Rettferdig og rimelig?

- om kjønnskvoltering til styrene i allmennaksjeselskap

Av: Anette I. Cvijanovic

PO310S Master i politikk og samfunnsendring

Fakultet for samfunnsvitenskap, Høgskolen i Bodø

Foto: Ukjent

INNHOLDSFORTEGNELSE	SIDE
FORORD	5
1. INNLEDNING	6
1.1 Oppgavens problemstilling og agenda	7
1.2 Kontekst	8
1.3 Oppgavens oppbygning	10
2. POLITISKE FØRINGER FOR MENINGSDANNELSE	11
2.1 Det liberalistiske utgangspunktet	13
2.1.2 Moderne liberalisme og meritokratisk tankegang	14
2.2 Sosialisme og sosialdemokratiet	16
2.2.1 Velferdsstaten	17
2.2.2 Omfordelende versus anerkjennende rettighetspolitikk	18
2.3 Særbehandling i et internasjonalt perspektiv	20
3. DET NORSKE SÆRPREGET	22
3.1 Statsfeminisme	23
3.2 ”Næringslivet mellom politikk og marked”	24
3.2.1 Dominerende aktører og holdninger i næringslivet	26
3.2.2 Bruddet med privat styringsrett	27
4. ARGUMENTER FOR OG I MOT KJØNSSKVOTERING	29
5. METODE OG FREMGANGSMÅTE	32
5.1 Utvalg av datamateriale	32
5.2 Valg av metode	36
5.3 Analyse og presentasjon av datamaterialet	37
5.4 Datamaterialets gyldighet og pålitelighet	38
5.5 Kritisk refleksjon i forhold til gjennomføringen av undersøkelsen	39

6. RESULTATER	41
6.1 Aktørdeltakelse	41
6.1.1 Dagens Næringsliv	42
6.1.2 Aftenposten	44
6.1.3 Sammenligning av aktørdeltakelse	46
6.2 Argumentasjonshyppighet per aktør	46
6.2.1 Dagens Næringsliv	47
6.2.2 Aftenposten	48
6.2.3 Sammenligning av argumentasjonshyppighet	50
7. ARGUMENTASJONENS ART	52
7.1 Argumentkategorier	52
7.2 Tilhengernes argumenter	54
7.2.1 Tilhengernes rettferdighetsargumenter	54
7.2.2 Tilhengernes nytteargumenter	55
7.2.3 Tilhengernes demokratiargumenter	56
7.3 Motstandernes argumenter	57
7.3.1 Motstandernes rettferdighetsargumenter	57
7.3.2 Motstandernes kvalifikasjonsargumenter	58
7.3.3 Motstandernes nytteargumenter	58
7.3.4 Motstandernes demokratiargumenter	59
7.3 Bruken av argumentasjonstyper	60
7.2.1 Aktørgruppe og argumentasjonstype	61
7.2.2 Aktørgruppe, kjønn og argumentasjonstype	64
8. IDEOLOGISKE KOLLISJONER	67
8.1 Mot en aktør- og argumentanalyse	67
8.1.1 Rettferdighetsargumentene	67
8.1.2 Nyttteargumentene	69
8.1.3 Demokratiargumentene	72
8.1.4 Kvalifikasjonsargumentene	73
8.1.5 Argumentasjonstyper og føringer for meningsdannelse	74
8.2 Aktører og standpunkt	75
8.2.1 Regjeringen og interne kontroverser	75

8.2.2 Standpunkt og sektortilknytning	78
8.3 Forskjellen avisene i mellom	79
8.4 Kvoteringens økende legitimitet	80
9. KONKLUSJON	82
LITTERATUR	85
APPENDIKS	89

Forord

Aller først vil jeg rette en stor takk til mine veiledere, Anne-Jorunn Berg på Høgskolen i Bodø og Mari Teigen på Institutt for Samfunnsforskning i Oslo. Deres grundige, oversiktlige og imøtekommende veiledning har lagt utgangspunktet for at denne oppgaven kunne bli et interessant og viktig bidrag til forskningen rundt den lovfestede kjønnsrepresentasjonen i allmennaksjeselskaper, samtidig som at det for undertegnede ble et spennende møte med forskningsverdenen.

Dere viste en stor fleksibilitet i veiledningen, som foregikk over telefon, e-post og personlige møter. Denne fleksibiliteten har vært grunnleggende for at jeg har hatt mulighet til å fullføre oppgaven.

Jeg vil også rette en ekstra stor takk til Mari Teigen og Institutt for Samfunnsforskning for lånet av kontor og bibliotek i løpet av arbeidet med oppgaven. Særlig vil jeg takke de hyggelige og hjelpsomme bibliotekarene på instituttet.

Også Høgskolen i Bodø fortjener en stor takk, etter å ha bidratt med god oppfølging og støtte i løpet av hele masterløpet. Emneansvarlig for oppgaven Asbjørn Røiseland og studieveileder Synnøve Tollåli har vært tilgjengelige og hjelpsomme fra dag én, noe som har vært til stor glede og trygghet for undertegnede.

Helt til sist vil jeg takke min far, Georg Cvijanovic, for den uvurdelige støtten jeg har fått i løpet av min utdannelse. Uten deg hadde ikke dette blitt noe av.

Anette Cvijanovic, mai 2009

1.0 Innledning

Prinsippet om likhet mellom mennesker stammer helt tilbake til det antikke Hellas' direkte demokrati. Det var her ideene om likhet, frihet og respekten for loven utviklet seg til politiske prinsipper som skulle prege den vestlige verden i flere tusen år (Held 2000, s. 15). Det skulle derimot gå over 2000 år før noen skulle knytte disse demokratiske prinsippene til kvinnenes mangel på deltakelse i det offentlige samfunnet. Mary Wollstonecraft fikk lite gehør da hun publiserte sine politiske tanker omkring inkluderingen av kvinner i samfunnet på slutten av 1700-tallet (Held 2000, s. 63). Også John Stuart Mill, som tok opp temaet igjen på midten av 1800-tallet, måtte se at kvinneengasjement ikke gav anerkjennelse blant datidens kolleger.

På 1800-tallet skjedde det derimot en del endringer i det politiske landskapet i Europa. Feministiske og kommunistiske bevegelser vokste frem, med et nytt og større likhetsengasjement enn det man hadde sett tidligere. Disse nye politiske strømningene krevde at staten skulle mer aktivt forsøke å fordele makt, deltakelse og ressurser blant folket. Den feministiske bevegelsen begynte som en demonstrasjon for å innvilge stemmerett til kvinner på slutten av 1800-tallet, men ideene som vokste fram i løpet av 1900-tallet utviklet seg til å bli et mer prinsipielt krav til likestilling av menn og kvinner i samfunnet.

Men er ulikheter mellom mennesker og samfunnsgrupper egentlig et problem? Og hvordan bør dette problemet i så fall løses? Det er mange som har forsøkt å svare på disse spørsmålene. Og svarene varierer mellom personer, steder og tidsperioder. Når det kommer til ulikhetene mellom kjønn, er det svært varierende hva slags forhold som har eksistert til likestilling, noe vi så beskrevet ovenfor. Norge innførte stemmerett for kvinner i 1913, etter at kvinnebevegelsen hadde fått gehør i store deler av den vestlige verden. I nyere tid har kjønnslikestilling blitt et hett og økende viktig tema i norsk politikk, og ved likestillingslovens inntog i norske lovtekster i 1978 fikk temaet sin endelige forankring i det politiske landskapet i Norge. I dag spenner likestillingspolitikken seg både i høyden og i bredden av norsk samfunns- og arbeidsliv, og har i de senere årene blitt et symbol på norsk omfordelingspolitikk.

Det finnes mange former for kjønnslikestilling i Norge, både lovfestede og mer uformelle typer. Kjønnskvotering har i løpet av de siste 20 årene vokst frem som et viktig likestillingspolitisk redskap, og har blitt et symbol på den likestillingsrettede

omfordelingspolitikken som har foregått i Norge. Allikevel har kjønnskvolterung også vært et kontroversielt tema, og debattene har ofte hatt høy temperatur. Generelt skiller det seg ut to sider av debatten: de som mener kjønnskvolterung er diskriminering og brudd på rettferdighetsprinsipper, og de som mener at kvotering er en "kompensasjon for strukturelle barrierer som hindrer rettferdig konkurranse" (Dahlerup 2003). Kvoteringsideen kommer ofte i konflikt med prinsippene om å bli vurdert på bakgrunn av sin kompetanse og retten til å bli vurdert på individuelt grunnlag. På den annen side kan kvotering også være et effektivt redskap for å skape lik kjønnsrepresentasjon.

I 2006 ble det innført en lov som krevde at alle styrever i alle norske allmennaksjeselskap måtte få en representasjon av minimum 40 prosent av hvert kjønn. En lov som slik regulerer forhold i det private næringsliv. Dette var et helt nytt likestillingsgrep i både nasjonal og internasjonal kontekst. Loven vekket til live mange av de sterkeste kontroversene som finnes rundt likestillingspolitiske ordninger. Det var aldri tidligere blitt godkjent lover som bidro til direkte regulering av næringslivets virke. Denne oppgaven skal studere nærmere den debatten som oppstod i forbindelse med de to forslagene om kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrever som kom i 1999 og 2002. Slik skal det bli illustrert hvordan den norske debatten ble svært temperert og preget av et politisk ideologisk krasj mellom samfunnsgrupper.

1.1 Oppgavens problemstilling og agenda

Loven om kjønnskvolterung i ASA-styrever ble først foreslått som en utvidelse av likestillingslovens paragraf 21, men ligger formelt under allmennaksjelovens paragraf 6-11 a (Teigen 2002, s. 79). Og etter dens introduksjon i norsk lovverk i 2005, er det gjort lite forskning på temaet. I denne oppgaven skal jeg se nærmere på debatten som utspilte seg i løpet av den tiårige perioden mellom 1999 og 2009, i avisene Aftenposten og Dagens Næringsliv. Målet er for det første å få et nærmere innblikk i hvilke aktører som deltok debatten, for den andre hvilke argumenter som ble brukt og hvordan de kan knyttes til sentrale posisjoner innenfor politisk teori, og til slutt vil jeg undersøke sammenhengen mellom aktørene som deltok debatten i de to avisene og argumentene de brukte. Slik får vi svar på tre spørsmål i ett, nemlig hvem som deltok i debatten, hva slags verdimeslige utsagn debatten bar preg av, og sammenhengen mellom aktører, argumentasjonsbruk og ideologi.

Det kan kanskje virke både forenklet og svært ambisiøst å ta tak i rene ideologiske prinsipper, for så å sammenligne dem direkte med uttalelser som kommer frem i et samfunn preget av mangfold både når det kommer til ideologi, praktisk styreform, kilder for politisk innflytelse, og generell meningsdannelse. Allikevel ser jeg det som nyttig å analysere hva slags grunnverdier som finnes i de meningsytringene som finner sted i den offentlige debatten i to av de største næringslivsavisene i Norge – som utgangspunkt for å forstå hva argumentasjonen i debatten har sitt grunnlag i, og å skape oversikt over eventuelle sammenhenger som eksisterer mellom aktør, argument og ideologiske føringer for meningsdannelse.

Jeg vil stadig referere til debatten som en debatt rundt innføring av kjønnskvotering i næringslivet, eller næringslivets styrer. Årsaken til denne brede definisjonen av debatten, er at det ikke var før i 2002 at det ble klart at det var allmennaksjeselskapene loven skulle gjelde for dersom den ble vedtatt. Før dette var diskusjonen preget av en mer overordnet debatt om hvorvidt det skulle innføres en lovfestet regel om kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer i næringslivet.

1.2 Kontekst

Rekruttering til styreverv er av svært annerledes karakter enn rekruttering til faste stillinger. Ikke bare er rekrutteringen basert på vurderinger av utdanningsnivå, personlige egenskaper samt tidligere prestasjoner og ledererfaring, den er også flertallsbestemt og levner et stort rom for skjønn (Skjeie og Teigen 2003, s. 67). Samtidig har tidligere kartlegginger av utvelgelsesprosessene til næringslivets styrerom vist at ytterst få kvinner blir valgt (ibid). Denne ubalansen i kjønnsrepresentasjon i næringslivets styrer var det som la grunnlaget for at to regjeringer tok initiativet til å utrede et forslag om lovfestet kjønnsfordeling i private bedrifter; i henholdsvis 1999 og 2002.

Det første forslaget om innføring av kjønnskvotering i statlig fristilte selskap samt privateide allmennaksjeselskap kom i 1999, under den første Bondevik-regjeringen bestående av sentrumspartiene Kristelig Folkeparti, Venstre og Senterpartiet. Forslaget ble fremsatt i et høringsnotat om revisjon av Likestillingsloven, men ble ikke godkjent av Stortinget (Skjeie og Teigen 2003, s. 172). Ideen ble derimot værende i den politiske sfæren i departementene, og i 2002 foreslo den andre Bondevik-regjeringen å innføre lovfestet kjønnsrepresentasjon i

næringslivet. Denne gangen bestod regjeringen av sentrumspartiene Kristelig Folkeparti og Venstre sammen med Høyre, og forslaget ble godkjent i Stortinget (Ot.prp.nr. 97 2002-2003). Forslaget presiserte at dersom næringslivet selv klarte å oppnå en 40 prosent kjønnsfordeling i styrene i alle allmennaksjeselskap innen 1. januar 2005, skulle det ikke innføres som lov om kvotering for disse selskapene.

Det var flere kontroverser som utspant seg da de to Bondevik-regjeringene ønsket å utvide lovregulert kjønnsrepresentasjon til også å gjelde for næringslivet. I datamaterialet som er innsamlet for denne oppgaven, kan en se at flere sentrale Høyre-politikere var svært negative til lovforslaget og loven som til slutt ble innført. Men til tross for kontroversene som utspant seg innad i partiet, skulle det bli Handels- og næringsminister Ansgar Gabrielsen fra Høyre som fikk fart i forslaget som resulterte i en kvoteringslov for styrene i næringslivet. Han hadde blant annet flere utspill i mange av de største norske mediene, der han understreket behovet for en slik lov. Dette skapte en stor splid innad i partiet, der Høyres statsråder og partiets kvinnepolitiske talsmenn forsvarte det lovforslaget partiet hadde tatt del i.

Kjønnskvoltering har også vært gjenstand for mye interesse i det internasjonale forskningsmiljøet. Kvoteringsordninger har blant annet blitt kritisert for å være for opptatt av å behandle kvinner som menn (Verloo 2007, s. 33). Samtidig minner Dahlerup (2007) om at kjønnskvoltering kommer i mange forskjellige former med forskjellige vinklinger. Blant annet handler kjønnskvoltering også om kvotering av menn; altså mannekvoltering. I dag har over 100 land ulike kvoteringsordninger i politikken og innad i politiske partier.

En lov som gir bestemte krav til kjønns sammensetningen i en arbeidssituasjon er en form for gruppebasert særbehandling som altså allerede praktiseres i staten og politiske partier både i Norge og i utlandet. Men et lovfestet krav om kjønnsbalanse har aldri tidligere blitt overført til næringslivet verken i Norge eller i andre land. Derfor er den norske loven svært kontroversiell, noe vi skal se videre i mediedebatten som utspant seg i forbindelse med de to lovforslagene. Allikevel både var og er motstanderne av kjønnskvoltering i ASA-selskapenes styre, i mindretall i Stortinget. Denne oppgaven kan anses som en del av en større målsetning om å grundigere belyse og dokumentere dette radikale tiltaket i lys av debatten og kontroversene som utspant seg i dets forbindelse.

1.3 Oppgavens oppbygning

Videre skal jeg se nærmere på hvilke politiske føringer som kan legge utgangspunktet for hva man mener om ulike politiske tiltak. Kapittel to gjør rede for de ulike politiske tradisjonene som er retningsgivende for de rettighetstankene som er mest utbredt i Norge i dag. Videre gir kapittel tre en nærmere innføring i hvordan det norske politiske landskapet forholder seg til likestilling, samt dominerende holdninger til likestilling i næringslivet. Kapittel fire tar mer spesifikt for seg de argumentene som tidligere har blitt observert i kjønnskvoeringsdebatter i Norge.

Med dette teoretiske grunnlaget, vil jeg i kapittel fem gjøre rede for de metodene som har blitt brukt for å samle inn og analysere det empiriske materialet som har lagt grunnlaget for denne oppgaven. I kapittel seks og syv blir funnene fra datamaterialet fremstilt, henholdsvis ved en presentasjon av datamaterialet i form av tall og variabler og en analyse av argumentene som ble identifisert i datamaterialet. Disse argumentene er videre satt i sammenheng med ulike aktørgrupper. Slik er presentasjonen av datamaterialet gjort på en måte som er i stand til å svare på oppgavens tredelte problemstilling.

Problemstillingen blir så videre diskutert i kapittel åtte. Her begynner jeg med å diskutere de ulike argumentasjonstypene nærmere, også i sammenheng med hvilke aktørgrupper som har benyttet seg av dem. Videre skal kontroversene som kvoteringsloven skapte innad i regjeringen utforskes dypere. Jeg vil også drøfte forskjellene mellom avisenes dekning av debatten, og diskusjonen rundes av med et internasjonalt kvoteringsperspektiv. Avslutningsvis vil jeg gjenta de viktigste funnene i oppgaven, og komme med noen konkluderende bemerkninger.

2.0 Politiske føringer for meningsdannelse

Når en skal undersøke et tema som omhandler kjønnslikestillingsdebatten og kjønnslikestillingspolitikk kan det være fruktbart å være opptatt av to ting: nemlig aktørens forståelse av hva som er rett og galt i politikk og politisk utøvelse, samt deres forståelse av rettigheter. Aktøren som uttrykker et argument i en av disse debattene, kan dermed forstås som å snakke ut i fra et politisk konsept, eller en politisk forståelse (Farrelly 2004, s. 1), og dette gir videre grunnlaget for aktørens standpunkt.

En forståelse av rett og galt i politisk sammenheng, handler om hvordan man stiller seg til hva et individ er berettiget til, hva slags ansvar man som en samfunnsborger har ovenfor andre og i hvilken grad man skal kunne gjøre individuelle valg (Farrelly 2004, s. 1). Aktører med forskjellig politisk overbevisning vil tolke disse konseptene på forskjellige måter (ibid), og det er dette som legger grunnlaget for deres argumenter om og holdninger til ulike politiske temaer, som i denne sammenhengen er likestillingspolitikk. Ronald Dworkin (sitert i Farrelly 2004, s. 77) forklarer disse holdningene som politiske preferanser: preferanser som handler ”om hvordan goder, ressurser og muligheter i samfunnet burde bli omfordelt”.

Når vi snakker om kjønnskvoltering, forklarer Mari Teigen (2003, s. 6) at ”kvoteringskontroverser” blant annet består av en debatt om hva som er rettferdige tildelingsprinsipper og en debatt om hva som er rimelige seleksjonsprinsipper. Med andre ord handler kvoteringsdebatten til syvende og sist om hva slags tildelingsprinsipper man mener er rettferdige, og hva slags seleksjonsprinsipper man oppfatter som rimelige. De tildelings- og seleksjonsprinsippene som blir tatt i bruk ved kjønnskvoltering er basert på et konsept kalt positiv særbehandling. Positiv særbehandling er en form for særbehandling av en samfunnsgruppe, i den tro at resultatet vil være et mer balansert og likestilt samfunn.

Kjønnskvoltering er et likestillingspolitisk redskap som består av en regelbundet minimumsrepresentasjon av hvert kjønn på en arbeidsplass eller innenfor et yrke, ”for å fremme en likest mulig fordeling av makt, innflytelse og ressurser mellom kvinner og menn” (Teigen 2006:184). Med andre ord brukes ofte kjønnskvoltering som et redskap til å øke kjønnsbalansen i ulike arbeidssektorer eller for spesifikke stillingstyper.

Her gjør altså enda et ord seg gjeldende, og det er ordet likhet. Likestilling henviser altså til en større debatt om likhet. Dette er et begrep som har et grundig rotfeste i politisk historie, og som har lagt grunnlaget for mye av den politiske tankegangen som finnes i dag. Videre kan begrepet likhet på mange måter knyttes til begrepet rettigheter. Å oppnå likhet i samfunnet er jo basert på en tanke om hva et menneske har rett til å bli likestilt med og hva slags rettigheter samfunnet tilegner individene for å oppnå eller opprettholde denne likheten.

Videre er rettigheter et begrep som ofte er tett koblet til begreper om frihet. Å ha rett til noe, vil kunne knyttes til frihet på to måter: retten til å ha frihet *til* noe, og retten til å ha frihet *fra* noe. Det førstnevnte kalles positiv frihet og det sistnevnte kalles negativ frihet (Farrelly 2004, s. 4). Disse to frihetsbegrepene er knyttet opp mot to ideologiske utgangspunkt: ideen om positiv frihet er knyttet til sosialistisk eller sosialdemokratisk ideologi, mens ideen om negativ frihet er knyttet til liberalistisk ideologi (det beskyttende demokratiet). Videre er vår individuelle forståelse av frihet grunnlagt i ideer og konsepter som er svært retningsgivende for hvordan man vurderer hva et individ skal eller bør ha rett til, noe ideologiene bidrar til å gi spesifikke standpunkt til.

Ved å undersøke ideene og tankene bak disse ideologiene kan det derfor bli lettere å forstå hva som er deres overordnede mål, og hva slags friheter eller rettigheter som kan og bør prioriteres foran andre for å nå dette målet. Innvevd i dette tankemønsteret kan man altså finne ulike formeninger om hva slags prioriteringer som bør ligge bak hensynet til likhet. Det er realistisk å tenke seg at standpunktet en person har til aktiv statlig kjønnslikestilling i bedriftsstyrer, i stor grad er styrt av personens grunnleggende forståelse av hva som er det overordnede målet med frihet og rettigheter¹.

Et særlig viktig skille i så måte er som allerede nevnt den ideologiske forskjellen mellom liberalisme og sosialisme, som kan sies å være de to politiske tenkemåtene som har lagt flest føringer for utviklingen av vestlige demokratier – også det norske. Videre vil jeg derfor gjøre rede for hvordan de to ulike ideologiene stiller seg til lovfestet kjønnskvolterering i næringslivet – ved å undersøke deres grunnidealer og deres holdninger til likhet og rettferdighetspolitikk.

¹ Skjeie og Teigen (2003, s. 17) knytter frihet til kjønnslikestilling ved å skrive at "litt" likestilling er som "litt" frihet. De skriver om "kjønnsfrihet" som en frihet fra kroppslig fokus, "attraktivitetsnormer og kjønnede jantelover". Denne strukturelle, eller indirekte, diskrimineringen er det som søkes frihet fra.

2.1 Det liberalistiske utgangspunktet

Liberalismen er hovedgrunnlaget for utformingen av demokratiet, og er basert på verdier som frihet og likhet. Klassiske liberalister som John Locke og Thomas Hobbes mente at staten skulle eksistere for å beskytte rettighetene og frihetene til borgerne, som til syvende og sist var de beste til å bedømme sitt eget beste. Derfor mente de at staten bør være begrenset både i rekkevidde og praksis for å forsikre mest mulig frihet for alle borgere. Det var denne tankegangen som i størst grad la grunnlaget for liberalismen (Held 2000, s. 81). Videre hadde de klassiske liberalistene enda et grunnleggende prinsipp, nemlig eiendomsretten. Retten til eiendom var det samme som retten til liv og frihet (Held 2000, s. 79). Staten skulle derfor helst være begrenset til å verne om eiendomsretten. Med andre ord var statlige myndigheter oppfattet som et nødvendig onde for beskyttelsen av samfunnsborgerne.

I moderne tid er filosofen Robert Nozick en av de fremste forsvarerne av den klassiske liberalismen. I sitt verk *Anarchy, State and Utopia* (1974) skriver han at staten bør være begrenset til å beskytte mot urett i form av utnyttelse, tyveri og svindel (Farrelly 2004, s. 33). Videre mener han at stater som utvider sitt virke utover dette ikke er legitime. Her ser vi en klar sammenheng med negativ frihet, altså retten til å ha frihet *fra* noe, som tidligere nevnt er knyttet til den liberalistiske tradisjonen. Den beste samfunnsorden er derfor, i følge den klassiske liberalismen, styrt av en stat som eksisterer for å beskytte rettighetene og frihetene til borgerne. Og siden borgerne selv er mest kompetente til å bedømme sitt eget beste, mener den klassiske liberalismen at staten bør være begrenset både i rekkevidde og praksis for å forsikre mest mulig frihet for alle borgere (Held 2000, s. 81).

Innsydd i liberalismen er også en oppfatning om at samfunnsøkonomien er et sivilt anliggende, og at staten derfor bør overlate økonomistyringen til markedskreftene selv – også kalt *laissez-faire* (Held 2000, s. 96). Det selvregulerende markedet skulle altså være fritt for statlig inngripen, mens staten skulle stå for andre viktige institusjoner som militært forsvar og utdanning (s. 138).

Nozick kan derfor kalles en klassisk liberalist av moderne tid, eller libertarianer, og er en viktig representant for den grunnleggende liberalistiske forståelsen av frihet og hva som er viktige rettigheter. Det er her tydelig at frihet for alle borgere står sentralt og er direkte relatert til en begrenset stat – noe som indikerer at sosiale rettigheter som favoriserer en gruppe mennesker

foran en annen gruppe mennesker, og som er håndhevet av staten, vil kunne være i strid med et slikt synspunkt.

2.1.2 Moderne liberalisme og meritokratisk tankegang

I nyere tid har liberalismen utviklet seg mot et større rettighetsfokus, og mange moderne liberalister er ikke enige i Noziks skarpe begrensning av staten. Rawls argumenterer for at sosioøkonomiske ulikheter bare kan aksepteres dersom de er til fordel for de som er svakest stilt i samfunnet, dog uten at han er tydelig på hvem dette inkluderer (Farrelly 2004, s. 22 og 33). Han er en av *gründerne* til de moderne liberalistiske rettighetstankene (s. 33). Rawls og hans etterkommere forsøker å kombinere hensynet til frihet med hensynet til likhet. De mener derfor at like muligheter er det beste utgangspunktet for denne kombinasjonen, og peker særlig på lik tilgang til formelle muligheter (formal equal opportunity), også kalt "careers open to talents" (s. 10). Innvevd i denne tankegangen er et underforstått prinsipp om at personer med identisk talent og kompetanse skal ha like muligheter og lik tilgang til goder (s. 12).

Dette samsvarer med den liberaldemokratiske samfunnsformen som i følge Teigen "bygger grunnleggende på forestillingen om den enkeltes rett til å bli vurdert på individuelt grunnlag, det vil si uavhengig av for eksempel kjønn, rase, sosial posisjon, slektskap osv." (Teigen 2003: 5,6) Denne posisjonen kalles også etisk individualisme. Og spørsmålet som her melder seg er om det er rimelig å gi en gruppe spesifikke hensyn for å fremme kjønnsbalanse (s. 10).

Likebehandling

Og det er kanskje her den liberale ideen om likebehandling gjør seg relevant (Teigen 2003). Denne ideen er grunnlagt på oppfatningen om at positiv særbehandling, som sosiale rettigheter til spesifikke grupper, er en form for diskriminering av de som ikke får disse ekstra rettighetene, fordi det finnes en universell rett til å bli vurdert ut i fra individuelle egenskaper og ikke sosiale kjennetegn (ibid). Dette bygger direkte på Rawls' prinsipp om at personer med identisk talent og kompetanse skal ha like muligheter og lik tilgang til goder.

Samtidig handler likebehandlingsdebatten like mye om hvorvidt positiv særbehandling er et tiltak for å motvirke allerede eksisterende diskriminering. Den liberale retts- og velferdsfilosofen Ronald Dworkin mener at det liberale likebehandlingsprinsippet bør nyanseres blant annet fordi "seleksjon ut fra rene meritokratiske kriterier bygger på en snever

kvalifikasjonsforståelse” (Teigen 2003). Meritokrati defineres som et samfunnssystem der posisjoner fordeles ut fra den enkeltes individuelle intelligens og innsats, altså etter fortjeneste (ibid), og begrepet er sterkt knyttet til en liberalistisk forståelse av rimelige seleksjonsårsaker. Dworkin nevner blant annet at ”retten til å vurderes på individuelt grunnlag ikke utelukker at gruppekjennetegn kan telle med i vurderingen av den enkelte” (Farrelly 2004, s. 139).

Dworkins forsøk på å nyansere likebehandlingsdebatten til tross, kan det synes som at en liberal stat vil anse kjønnskvolter, eller en lovfestet delt kjønnsrepresentasjon, som illegitimt fordi det forskjellsbehandler personer med identiske talenter og kompetanse, og fordi det setter sosiale kjennetegn (kjønn) fremfor disse individuelle egenskapene. I den staten som kanskje mest eksplisitt bygger på en individorientert liberal-demokratisk forståelse i dag, USA, er nettopp positiv særbehandling og kjønnslikestillingstiltak som kvotering, stadig oftere ansett som illegitimt og diskriminerende (Teigen 2003, s. 8 og 2006, s. 188). På denne måten kan kjønnskvolter altså oppfattes som et problematisk brudd med prinsippet om likebehandling (Skjeie og Teigen 2003, s. 165).

Vi ser altså at liberalismen ofte oppfattes som å stå i en prinsipiell motsetning til praksisen av særbehandling av sosiale samfunnsgrupper. Dette kan spores tilbake til den klassiske liberalismen der eiendomsretten og retten til en stat som var begrenset i sin rekkevidde, var sentrale og felles rettigheter som alle borgere skulle ha glede av. Videre har moderne liberalister utviklet frihet-, likhet-, og rettighetsforståelsen til å inngå i ett begrep: likebehandling. I følge likebehandlingsprinsippet vil positiv særbehandling, slik som kjønnskvolter, være illegitimt fordi det setter sosiale kjennetegn foran individuelle egenskaper. Det er her verdt å nevne at den ovenstående utredningen av liberalismen underkommuniserer den moderne liberalismens vektlegging av velferdsordninger og likhetsprinsipper, men den beskriver allikevel de grunnleggende prinsippene som er utgangspunktet for slike ordninger i liberaldemokratiske stater.

På 1800-tallet oppstod det en ny ideologi, som skulle bli en motpart til liberalismen ved å introdusere en aktiv stat som skulle stå for en aktiv fordeling av godene i samfunnet. Til tross for denne ideologiens oppgjør med den liberalistiske tankegangen som regjerte på den tid, kan den også anees som et utspring fra liberalismen ettersom sosialismen bygger på mange av de fundamentale liberaldemokratiske idealene om folkestyre og likhet for loven.

2.2 Sosialisme og sosialdemokratiet

Det som kjennetegner sosialismen er at den vektlegger frihet som den viktigste standard for et godt samfunn, og kollektive løsninger som det beste virkemiddelet for oppnå det gode samfunnet (Held 2000, s. 122). Ideologien ble utviklet som et opprør mot den liberalistiske og kapitalistiske styringsformen, ettersom mange mente dette produserte ulikheter og utnyttet arbeiderklassen. Sosialismen innebærer derfor en planøkonomisk forestilling, der skjevhetene i samfunnet skal bli regulert gjennom en ren statlig styring av økonomien (ibid). I sin mest tradisjonelle og ekstreme form heter denne politiske styringsformen kommunisme.

På 1800-tallet utviklet Marx og Engels ideer og teorier om hvordan de øvre samfunnsklassene utnyttet de lavere klassene, hvordan denne utnyttelsen steg i takt med industrialiseringen, og hvordan markedet til slutt ville forvitne når det ikke fant flere markeder å erobre (Malnes og Midgaard 1993, s. 187-191). De utviklet de teori for hvordan denne samfunnsutviklingen kunne og burde snus, blant annet ved at arbeiderne samlet seg, og dannet koalisjoner for å sørge for at deres interesser ble ivaretatt (s. 192). Målet var at organiseringen skulle føre til at arbeiderne kunne bryte ut i en samlet revolusjon som skulle ende med at den nye samfunnsformen ble satt ut i live (Held 2000, s. 129). De planla altså en revolusjon mot de øvre samfunnsklassenes makt, og kritiserte det liberaldemokratiske idealet for å være umulig å praktisere på grunn av klasseforskjellene det skapte, og som derfor bidro til at like muligheter og likhet for loven ikke var reelt (Held 2000, s. 121-122).

Marx og Engels knyttet også liberalismens undertrykkende natur til det ”hjemlige slaveriet av kvinner”, ettersom menn på deres tid stod for hjemmets kapitalinntekt som igjen gav dem en dominant posisjon i forhold til kvinnene (Engels sitert i Held 2000, s. 123). På denne måten ble de en av de få klassiske politiske filosofene som satte kvinnenens stilling i samfunnet på dagsordenen.

Dette motidealet til liberalismen, som fungerer som den klassiske kommunismen, var det som skulle bli utgangspunktet for 1900-tallets kommunisme, men også for sosialismen og sosialdemokratiet i dag som kommer mest til uttrykk i de skandinaviske statene.

Sosialdemokratiets fremvekst

Det var den tyske politikeren og forfatteren Eduard Bernstein som ble den som skulle skille sosialdemokratiet fra kommunismen. Han mente at arbeiderklassen effektivt kunne oppnå gehør i de øvre klassene og blant samfunnsstyrerne gjennom fagforeningene, parlamentet og kommunestyrene, og gjennom forhandlinger og lovgivning (Malnes og Midgaard 1993, s. 209). I motsetning til Marx og Engels, og senere Lenin og andre kommunister på 1900-tallet, mente altså Bernstein at dette kunne oppnås med fredlige midler. Bernstein ønsket heller ikke å ta fullstendig avstand fra liberalismen, fordi han anså liberalismen som sosialismens utgangspunkt (ibid). Han anså det som viktig å ivareta liberalistiske verdier som frihet og sivile rettigheter, og ikke la disse verdiene bli ofre i realiseringen av den sosialistiske økonomien (ibid).

Bernstein hadde allikevel en annen forståelse av frihet enn liberalistene. Han mente at ”alle sosialistiske tiltak, også de som utvendig sett fremstår som tvangstiltak, har til formål å utvikle og sikre den frie personlighet” (Bernstein sitert i Malnes og Midgaard 1993, s. 210). Han mente altså at visse former for tvang ville øke summen av friheten i samfunnet, men at slik tvang bare ble legitimt dersom det gav mer frihet enn det den tok vekk (ibid). Her legger Bernstein utgangspunktet for den forståelsen av frihet som er lagt til grunn for den omfattende utviklingen av sivile rettigheter og omsorgssystemer som har foregått i moderne demokratiske stater – den såkalte velferdsstaten. Positive særbehandlingsordninger – som kjønnskvolteringer – kan også forstås som å ha sitt utgangspunkt i den sosialistiske tradisjonen, noe jeg skal se nærmere på videre.

2.2.1 Velferdsstaten

Velferdstenkning og sosialisme er to begreper som ofte henger tett i hop, og sosialdemokratiske stater har i praksis vært preget av en sterk velferdstenkning. En årsak til dette er at velferdspolitikken anses som en form for sosialpolitikk, og at sosialpolitikk er en av hovedretningene i sosialdemokratiet (Hatland, Romøren og Kuhnle 1994, s. 10). En velferdsstat kan karakteriseres som en stat som gjennom lovgivning beskytter borgerne mot urett, men også gir dem goder som sosial, helsemessig og økonomisk sikkerhet, samt utdanningsmuligheter (Østerud, Goldmann og Pedersen 2007, s. 286). Den er altså preget av en form for sosial utjevning, som har sitt utgangspunkt i den sosialistiske likhetstanken.

Allikevel oppstod velferdsstaten i utgangspunktet i en liberaldemokratisk kontekst. Ideen om at staten skal gi borgerne sosiale og helsemessige goder er derfor like mye liberaldemokratisk som sosialdemokratisk, men sistnevnte har videreutviklet statens velferdsmessige oppgaver i en slik grad at det i dag er vanligere å knytte sosialismen opp til velferdsstaten ettersom det i de eksisterende sosialdemokratiske statene foregår en omfattende omfordelingspolitikk som skiller seg ut i det internasjonale samfunnet (Brooks og Manza 2007, s. 34)².

Den skandinaviske velferdsstaten er basert på en idé om at alle velferdsordninger skal være universelle og befolkningsdekkende (Hatland et al. 1994, s. 11). Selv om alle industrialiserte vestlige land i dag har en eller annen form for velferdsstat, er det spesielt sosialdemokratiet som er preget av denne universalismen (Østerud, Goldmann og Pedersen 2007, s. 286), der staten spiller en stor rolle i det sivile samfunnet ved å blant annet være en legitim og aktiv omfordeler av goder, og en legitim aktør av positiv særbehandling for ulike grupper i samfunnet.

Utviklingen av velferdsstaten har også blitt knyttet til sosialismens stilling innenfor de ulike velferdsstatene; den såkalte "power resources" tilnærmingen (Brooks og Manza 2007, s. 1 og 4). Denne tilnærmingen går ut på at styrken av arbeiderklassen samt sosialismens historiske innflytelse i samfunnet, forklarer styrken til velferdsstatlige innslag i samfunnet (s. 1). På denne måten mener man å kunne forklare hvordan tradisjonelle liberalistiske stater som USA har svært begrensede velferdsordninger, mens de skandinaviske statene er preget av en sterk velferdsstat med omfattende velferdsordninger som følger borgerne fra barndom til alderdom (s. 1 og 4). Det er derfor antatt at graden av sosialdemokratiske innslag i den statlige styringen øker sjansen for at en stat har omfattende velferdsordninger, selv om det antas at velferdsordninger også er et resultat av en rekke andre faktorer.

2.2.2 Omfordelende versus anerkjennende rettighetspolitikk

En av de mest innflytelsesrike, moderne filosofene innenfor sosialistisk og feministisk rettighetstenkning, er Nancy Fraser. Hun observerer at den sosialistiske forståelsen av rettferdighet er i endring, og at fokuset er på vei vekk fra omfordeling av goder (velferdsstatlige løsninger) som en løsning på sosiale ulikheter og urettferdighet, og mot et fokus på en anerkjennelse av mangfoldet i samfunnet med arbeid mot kulturell dominans og

² For å illustrere hvordan utviklingen av velferdsordninger kan være påvirket av sosialismens innflytelse i samfunnet, kan vi se nærmere på velferdsbudsjettene i ulike stater. I 2001 var velferdsbudsjettet til de sosialdemokratiske statene i Skandinavia 59 prosent større enn i liberale demokratier, og 80 prosent større enn i USA (Brooks & Manza 2007: 34).

beskyttelse av ulike kulturelle identiteter og verdier (Fraser 1997, s. 2). Med andre ord er det ikke lenger omfordelingen av goder som er i den sosiale politikkenes sentrum, men også bekreftelsen og anerkjennelsen av ulike sosiale grupper. Fraser kaller det for et politisk skifte fra ”redistribution” til ”recognition” (ibid).

Hun peker videre på at det ser ut til å eksistere en dominerende formening om at disse to politiske perspektivene og hensynene ikke er mulig å kombinere – at de utelukker hverandre (Fraser 1997, s. 3). Fraser utfordrer denne oppfattelsen. Hun mener at både økonomiske og kulturelle faktorer fungerer som årsaker til ulikhetene i samfunnet (ibid). Fraser foreslår at dagens sosialister setter seg sammen og utarbeider ett enkelt og altomfattende rammeverk, som integrerer og kombinerer disse to årsakene til urettferdighet (s. 4). Hun peker derimot på faren med å ukritisk omfavne ulike gruppers krav om anerkjennelse, og anbefaler politiske aktører å skille mellom de som kan styrke likhetsarbeidet og de som hemmer eller undergraver det (s. 5).

Fraser opplever altså at en av de sterkeste bekymringene til dagens sosialdemokrater er hvordan velferdsstaten skal møte utfordringene i et samfunn som er økende mangfoldig og hvor kjønnsrollene er skiftende. Fraser fungerer på denne måten som en talsmann for moderne sosialdemokrater, og understreker at det fremste målet for sosialdemokrater fremdeles er å sørge for samfunnsutjevning og andre former for likhetsarbeid, og nå både i form av omfordeling av goder og anerkjennelse.

Når det kommer til kjønnslikestilling, setter Fraser omfordelingspolitikk og anerkjennelsespolitikk i perspektiv ved å trekke ut likestillingspolitiske eksempler som illustrerer dem i praksis. Et eksempel på anerkjennende politikk, er en liberalistisk feministisk innfallsvinkel som er opptatt av å utjevne forskjellene mellom kvinner og menn. En viktig del av dette vil i noen land være å opprette offentlige institusjoner som barnehager, slik at kvinnen kan gå ut av sin tradisjonelle rolle i hjemmet og inn i arbeidslivet sammen med menn (Fraser 1997, s. 45). Andre måter å gjøre dette på er blant annet sørge for kjønnskvoeringsordninger slik at kvinner blir hyppigere representert i mannsdominerte yrkessektorer; eller omvendt. Et siste eksempel er å drive omfordelingspolitikk ved å tilby offentlig stønad til de kvinnene som arbeider i hjemmet, såkalt ubetalt omsorgsarbeid (s. 45). I Norge har dette tradisjonelt blitt gjort blant annet ved at staten har gitt fødselspermisjon og fødselsstønad til alle nybakte mødre. I senere tid har man også forsøkt å øke menns

tilknytning til hjemmet og utjevne kvinner og menns deltakelse i arbeidsliv og hjem, ved å tilby delt foreldrepermisjon. Det sistnevnte er ikke enda like utbredt som permisjon bare for mødre, men kan forstås som et forsøk på å kombinere omfordelende og anerkjennende politikk.

Slik ser vi at det norske samfunnet har innslag av både omfordelende og anerkjennende rettighetspolitikk. Men det er en voksende oppmerksomhet mot ulike former for positiv særbehandling også i andre land.

2.3 Særbehandling i et internasjonalt perspektiv

Nederlandske Mieke Verloo setter omfordelings- og likestillingsdebatten i perspektiv ved å kritisere hvordan politiske debatter om kjønnslikestilling har blitt en mer teknisk debatt som er fanget i utdaterte oppfatninger av hva kjønnslikestilling er. Hun mener den eksisterende likestillingsmodellen forsøker å behandle kvinner som menn, ved at menn er den nøytrale og dominante. Hun ønsker en mer gjennomtenkt og nyansert debatt, der man ser nærmere på de ulike tilnærmingene det er mulig å ha til kjønnslikestilling (Verloo 2007, s. 33).

Videre er australske Carol Lee Bacchi opptatt av den omfordelende politikken legitimitet, når hun peker på hvordan positiv særbehandling ofte mister legitimitet fordi det ofte omtales som omvendt diskriminering. Kontroverser oppstår da når dette oppfattes som at man gir fordeler til mennesker som er mindre kvalifisert eller ikke har gjort seg fortjent til særbehandlingen (Bacchi 1999, s. 100). Man sitter da igjen med et inntrykk av at kvoteringstemaet handler om barrierer for individuell oppnåelse, og ikke ujevn maktbalanse mellom kjønnene (ibid). Bacchi peker her direkte på de ulike rettighetsforståelsene som ligger bak de ulike standpunktene til positive særbehandlingsmetoder som kjønnskvoltering.

Mye i likhet med Bacchi, snakker danske Drude Dahlerup om forskjellen mellom like muligheter og like oppnåelser (Dahlerup 2007). Hun mener at mange av de som debatterer kjønnskvoltering glemmer at kvotering kommer i mange forskjellige former med forskjellige vinklinger. I den liberalistiske tradisjonen er det prinsippet om like muligheter som settes som krav for et rettferdig samfunn preget av rettferdig konkurranse. For liberalistene er prinsippet om like oppnåelser en urettferdig omfordeling av goder til mennesker som ikke har

bevist at de fortjener dem (ibid). Dette samsvarer med prinsippet om likeverd, som vi har sett at er forbundet med den liberalistiske tradisjonen.

Videre har amerikanske Mona Lena Krook (2008) funnet at kjønnskvoltering i politikken ikke har et ensidig resultat for kvinners generelle status. Hun foreslår flere undersøkelser og analyser av dynamikken som fungerer innad i de ulike kvoteringspraksisene i ulike land, og mener dette vil være viktig for å kunne forstå bedre i hvilken grad kjønnskvoltering resulterer i økt politisk innflytelse for kvinner.

Den internasjonale debatten om positiv særbehandling og kjønnskvoltering er viktig å kjenne til for å oppnå et bredere perspektiv på den norske kvoteringsdebatten. Men ettersom vi nå er ute etter å forstå utgangspunktet for den norske, politiske debatten rundt kjønnskvoltering blir det videre relevant å se på det politiske særpreget i Norge, og hvilken rolle kjønnslikestilling og markedsregulering har i den norske konteksten.

3.0 Det norske særpreget

Introduksjonen av positiv særbehandling i Norge startet på 1970-tallet. På denne tiden var slike likestillingspolitiske tiltak ansett som svært radikale, og foregangslandet var USA (Teigen 2006, s.188). USA hadde fra 60-tallet flere tiltak for positiv særbehandling, og den regjerende oppfatningen var at de var gode virkemidler mot diskriminering og for mangfold (ibid).

Den norske likestillingsloven ble vedtatt i 1978, og hadde som sin fremste oppgave å forby diskriminering basert på kjønn (Teigen 2006, s. 186). Loven bruker en vid betydning av diskriminering, noe som inkluderer direkte diskriminering; forskjellsbehandling av kvinner og menn på bakgrunn av kjønn, samt indirekte diskriminering; handlinger som er tilsynelatende kjønnsnøytrale men som "stiller det ene kjønnnet dårligere enn det andre" (ibid). Den norske likestillingsloven åpner også for positiv særbehandling i de tilfellene der det er ansett at det vil føre til større likestilling mellom kjønnene (ibid).

Den nye loven var omstridt i Norge, men med tid har denne formen for kjønnslikestilling fått økt politisk støtte og rekkevidden av kjønnslikestillingspraksisen har utviklet seg over tid. I dag benytter den norske staten flere former for positiv særbehandling for å oppnå kjønnslikestilling, og de vanligste formene er fortrinnsrettsordninger, opprykksordninger og minimumsrepresentasjoner (kvotering)³. Til sammenligning har positiv særbehandling og andre former for kjønnslikestillingsteknikker blitt mer omstridt i opphavslandet. Flere steder i USA har det blitt forbudt etter folkeavstemninger (Teigen 2006, s. 188).

Fra 2006 utvidet den norske staten praksisen av positiv særbehandling ytterligere, ved å innføre loven om en minimumsrepresentasjon på 40 prosent for det underrepresenterte kjønn i styrene i allmennaksjeselskap. Dette er en type positiv særbehandling som ansees som særdeles radikal internasjonalt, og i mange land har en slik ordning vært ansett som utelukket ettersom staten her griper direkte inn i næringslivet, en samfunnssektor som tradisjonelt har hatt intern styringsrett.

³ **Fortrinnsrettsordninger** går ut på at "søkere av det underrepresenterte kjønn skal foretrekkes ved *tilnærmet like kvalifikasjoner*, eller når to søkere står *kvalifikasjonsmessig likt*" (Teigen 2003: 11). Ved utdanningsopptak brukes dette prinsippet ved poenglikhet (Teigen 2003: 11, Skjeie og Teigen 2003: 167). **Opprykksordninger** er stort sett knyttet til opptak til universitet eller høyskole, og handler om å gi tilleggspoeng basert på kjønn, eller å øremerke studieplasser for søkere av et spesifikt kjønn (Teigen 2003: 12, Skjeie og Teigen 2003: 167). **Minimumsrepresentasjon** er et "direkte krav om kjønnsbalanse i form av kvoter", som direkte forandrer fordelingen av menn og kvinner i gitte posisjoner (Teigen 2003:13, Skjeie og Teigen 2003: 167).

Videre er det interessant å se på hvilken regjering som foreslo loven om kjønnskvoltering i allmennaksjeselskap. Når vi nå har sett på ulike politiske føringer for meningsdannelse, med utgangspunkt i sentrale posisjoner innenfor politisk teori, har det blitt tydelig at innenfor en liberalistisk tankegang vil likestillingsredskap som kjønnskvoltering ansees som et brudd på likebehandlingsprinsippet. Allikevel var det en koalisjonsregjering bestående av Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre; alle liberaldemokratiske partier av ulik grad, som skulle stå for det konkrete forslaget om en lovfestet kjønnskvoltering i private bedriftsstyrer. Videre var Nærings- og handelsdepartementet en av initiativtakerne til lovforslaget. Daværende statsråd var Ansgar Gabrielsen fra Høyre. Høyre er et konservativt og liberaldemokratisk parti som derfor hører til høyrefløyen av norsk politikk – på motsatt side av de sosialdemokratiske partiene som tradisjonelt støtter positiv særbehandling som et redskap for omfordeling av goder. Til tross for at debatten rundt lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer hadde foregått i flere år før forslaget ble brakt fremfor Stortinget av Gabrielsen i 2002, er det et tankekors at en minister fra et liberalistisk parti skulle være den som introduserte kjønnskvoltering i næringslivet.

Da kan det være verdt å spørre: Hvordan har det blitt slik at Norge driver slik en radikal kjønnslikestillingspolitikk, tilsynelatende tvers over ideologiske grenser? Hva er det ved det norske (sosial)demokratiet og oppbyggingen av den norske staten som gjør at en slik politikk har så stor gjennomslagskraft?

3.1 Statsfeminisme

Siden likestillingspolitikken hadde sitt gjennombrudd i Norge på 1970-tallet, har det utviklet seg omfattende statsregulerte ordninger som har som mål å øke kjønnslikestillingen i norsk samfunnsliv. Denne likestillingspraksisen har blitt et viktig kjennetegn for den norske staten, og Skjeie og Teigen (2003) påpeker at kjønnskvoltering er et av de likestillingspolitiske verktøyene som har stått mest sentralt ”på veien til ’likestillingslandet’” (s. 165).

På 1980-tallet utviklet Helga Hernes begrepet ”statsfeminisme” som en beskrivelse på den norske statens utvikling av ulike likestillingspolitiske tiltak. Statsfeminismen ble sett som en motpart til det patriarkalske markedet, men også det patriarkalske velferdssamfunnet (Skjeie og Teigen 2003, s. 35). Poenget bak begrepet er at de skandinaviske landene ofte anses som selve symbolet på en velferdsstat, samtidig som at de har inntatt en kvinnevennlighet som det

vanskelig kan finnes paralleller til (Hernes 1987, s. 9). Det er utviklingen av det hun mener er en sosial- og likestillingspolitikk som fremmer kvinners mulighet til å leve likeverdige med menn, forene forpliktelser på hjemmebane og i arbeidslivet, samt utvikle sitt medborgerskap, som Hernes kaller kvinnevennlighet (Hernes 1982, s. 11-12 og 40). ”Ordet statsfeminisme signaliserer en historisk statsskikk til å «empower» den kvinnelige borgeren til deltakelse i det offentlige liv”, beskriver Hernes i ettertid (Hernes 2004). Hun anser altså statsfeminisme som en form for institusjonalisering av en allianse mellom staten og kvinnene, noe hun mener den norske staten er og har vært en aktiv tilrettelegger for.

Statsfeminismen som teori og perspektiv har senere blitt kritisert for å være for lite brukbar utover nordiske statsformer og sosialdemokratiske samfunn, samtidig kritiseres den for å bidra til at de eksisterende maktstrukturene forblir uendret ettersom statsfeminismen baserer seg på et ovenifra-og-ned perspektiv (Skjeie og Teigen 2003, s. 35-36). Allikevel fungerer den som en god beskrivelse av det norske særpreget når det kommer til hvordan kjønnslikestilling og positiv særbehandlings legitimitet er innvevd i den norske samfunnsstyringen.

Det norske samfunn består derimot ikke bare av staten – noe loven om kjønnsrepresentasjon i allmennaksjeselskap ble et svært omdiskutert symbol på. Ved å utvide statens likestillingspraksis til næringslivet, ble skillet mellom stat og næringsliv, og politikk og marked, forskjøvet og utfordret på en måte som fikk mange til å sperre øynene opp. Videre skal vi se nærmere på denne konflikten som lovendringen fra 2006 ble et symbol på.

3.2 ”Næringslivet mellom politikk og marked”

Liberalismen er som kjent og nevnt, basert på ideen om et fritt marked. I dette inngår særlig ideen om at markedet er en del av det private liv, og at det private liv skal være fritt for og beskyttet fra sterk statlig inngripen. Forholdet mellom staten og det norske næringslivet har derimot vært sammensatt, og den liberalistiske markedstanken har nok ikke hatt særlig slagkraft før i senere tid.

Det norske næringslivet var i sin opprinnelse preget av en lokalt forankret småskalaproduksjon bestående av for det meste små og mellomstore bedrifter (Engelstad, Ekberg, Guldbrandsen og Vatnaland 2003, s. 13). Derfor ble det naturlig at den norske staten

tok på seg rollen som organiserer av denne samfunnssektoren – ettersom den ikke var så stor og selvrådende som i USA og Sverige (ibid). Samtidig ble markedet sett på som et område som hadde potensialet for en rekke problematiske følger, som det var politikernes oppgave å rette på (s. 16). I Norge har denne styringen ”mot” markedet, i senere tid endret seg til en styring ”med” markedet, der målet har blitt å sørge for at markedet fungerer som det skal (ibid).

Det er med andre ord en hovedtrend i det norske samfunnet at styringen er på vei mot en blandingsøkonomi med sterkere innslag av markedstilpasning. Markedssamfunnet fører også med seg en idé om at offentlig næringsvirksomhet, på samme måte som privat næringsvirksomhet, bør privatiseres for å sikre effektivitet (Olsen 2000). Den rådende holdningen til offentlig næringsvirksomhet har derfor siden 1990-tallet vært delvis markedsorientert, noe som gjenspeiler seg i de store reformene i offentlig virksomhet som startet da. Disse ideene har sitt utgangspunkt i New Public Management, en reformpakke for offentlig virksomhet basert på markedsøkonomiske ideer, som har som mål å effektivisere offentlig virksomhet uten å øke de offentlige utgiftene (Christensen og Læg Reid 2000, s. 2).

Allikevel er den norske staten i dag, i følge Engelstad et. al., ”en større kapitalist enn noen gang i tidligere historie”. I 2003 eide staten nesten halvparten av aksjekapitalen på Oslo Børs (2003, s.16). Dette er oppsiktsvekkende mye i et internasjonalt perspektiv (:s 44). Og det er derfor interessant at staten i Norge har en aktiv og tilretteleggende rolle for norsk næringsliv, samt at styringen i aksjemarkedet har sterke innslag av eierinteresser (s. 19 og 44). I tråd med norsk korporatisme er også arbeidsgiverne samkjørte, og fagbevegelsen har slik en viktig posisjon at veien mellom arbeidsliv og politikk er kort (s.19). Den norske statens deltakelse og innvirkning på markedet er derfor svært høy, til tross for at staten har forsøkt å trekke seg bort fra den direkte reguleringen av markedet som karakteriserte markedets tidlige morgen i Norge.

Kjønnskvolter i ASA-styrer, i form av allmennaksjelovens paragraf 6-11a, representerer derimot en form for direkte regulering av markedet. Den griper direkte inn i allmennaksjestyrenes sammensetning, og lovfester en styresammensetning der hvert kjønn er representert med minimum 40 prosent. Kjønnskvolter har som tidligere nevnt lenge vært legitimt innenfor en norsk sosialdemokratisk forståelse av rimelige seleksjonsprinsipper. Men

dette har først og fremst oppstått innenfor statlig sektor; før 2006 hadde kvotering aldri tidligere blitt overført til privat sektor i noe land.

Fra et liberalistisk perspektiv har jeg tidligere konkludert med at en slik lov vil være illegitim fordi den bryter med prinsippet om likebehandling. I denne sammenheng vil det være interessant å ta et nærmere blikk på den institusjonen og den institusjonelle politiske konteksten som den norske kvoteringsloven har sitt virke i.

3.2.1 Dominerende aktører og holdninger i næringslivet

I en undersøkelse i forbindelse med makt- og demokratiutredningen i 2003, fant Engelstad et. al. at næringslivsledere, i større grad enn den gjennomsnittlige norske eliten, hadde holdninger som var politisk høyreorienterte. Altså var de mer liberalistiske i sin tankegang enn andre ledere, ved å i større grad mene at statens makt bør reduseres, i tillegg til å ønske og redusere offentlig sektor og dempe omfordelingspolitikken (Engelstad et. al 2003, s. 71).

I en regresjonsanalyse kommer det videre frem at bedriftseiere har mer liberalistiske preferanser enn øvrige ledere i næringslivet (Engelstad et. al 2003, s. 72). Ledere med utdanning innenfor industri, naturvitenskap, teknikk, økonomi, administrasjon, jus og samfunnsvitenskap – utdanningsbakgrunner som er dominante i næringslivet – hadde videre mer liberalistiske holdninger enn de med utdanning fra humaniora og andre studieretninger (ibid). Utdanningen var den faktoren som hadde størst forklaringskraft for politisk holdning, hele fem prosent. Videre var eldre næringslivsledere noe mer moderate enn yngre næringslivsledere, noe som kan forklares i det at staten i den senere tid har vært mer opptatt av å tilrettelegge for marked og næringsliv enn å direkte regulere det, og dermed tilrettelagt for utviklingen av et friere marked og verdier knyttet til dette. Ledernes ideologiske holdning var konsekvent i alle næringslivets bransjer (s. 75).

I forbindelse med samme makt- og demokratiutredning, tok Hege Skjeie og Mari Teigen for seg næringslivets holdninger til politiske tiltak for kjønnslikestilling. I eliteutvalget som ble brukt i spørreundersøkelsene, var 96 prosent av næringslivsrepresentantene menn (Skjeie og Teigen 2003, s. 57). Andre fellesbetegnelser for næringslivslederne var at de var middelaldrende, etnisk-norske, med høy teknisk-, økonomisk-, eller juridisk utdannelse, høy inntekt og liberaldemokratiske holdninger (s. 58-59).

Studiet av eliteutvalget, avslørte også at det blant næringslivslederne var en større kjønnsforskjell på gjennomsnittlige styreverv i private bedrifter, enn blant andre ledere. Mannlige næringslivsledere hadde i gjennomsnitt syv verv, mens gjennomsnittstallet var 2.7 for kvinner (Skjeie og Teigen 2003, s. 59). Nærmere 80 prosent av de som hadde over ti slike verv, såkalte ”styregrossister” var fra næringslivet og var nesten utelukkende menn (ibid). Skjeie og Teigen konkluderer derfor med at ”selv om kvinner holder sammenliknbare lederposisjoner, hopper styrevervene seg opp på menn” (ibid). Også til tross for at *tilbøyeligheten* til å ha styreverv i næringslivet ikke var forskjellig mellom menn og kvinner (ibid).

Kombinert med en betydelig mannsdominans både i næringslivet generelt og private bedriftsstyrer, finner vi en høy skepsis til kjønnskvoltering til styreverv. I eliteutvalget til makt- og demokratiutredningen for 2003, skiller næringslivslederne seg ut ved å være de som er mest skeptiske til alle likestillingspolitiske tiltak, og da aller mest til kjønnskvoltering til styrer i private bedrifter (Skjeie og Teigen 2003, s.183). Dette samsvarer med Engelstad et. al. sine observasjoner fra sitt næringslivsutvalg, der den dominerende ideologiske holdningen i næringslivet viste seg å være sterkt grunnet i liberalismen.

De ovennevnte undersøkelsene viser altså at det finnes både ideologiske, sosiale og sosioøkonomiske overensstemmelse mellom lederne i norsk næringsliv, og at et betydelig flertall av dem er menn. I tillegg er disse mer skeptiske til kjønnskvoltering enn ledere i andre yrkessektorer.

3.2.2 Bruddet med privat styringsrett

Erfaringene fra det norske næringslivet beviser derimot ikke noe nytt. Privat sektor har alltid vært skeptisk til statlig styring i form av lover og regler (Teigen 2003, s. 87). Dette er en tradisjonell og godt etablert ”konfliktlinje” mellom staten og markedet (ibid). Når staten krever kjønnsrepresentasjon i styrene i private bedrifter, fratrar de næringslivet mye av dets autonomi ved å gripe direkte inn i eiernes mulighet til selvstyre. I dagens samfunn som er preget av offentlig tilrettelegging for markedsstyre, er derfor loven om kjønnskvoltering i ASA-styrer svært radikal. Til tross for at den norske staten har vært en hyppig bruker av kjønnskvolteringsordninger innenfor det offentlige, gir loven om kjønnskvoltering i næringslivet et nytt og uklart signal om hvor staten stiller seg til privat styringsrett.

Loven om kjønnskvoltering i ASA-styrer bryter med denne trenden i norsk næringslivspolitik på mange måter. Den representerer en likestillingspolitikk som går så langt som å utfordre grensene mellom ”offentlig inngripen og privat handlefrihet” (Teigen 2003, s. 95). Teigen forklarer denne inngripen i markedet som statens forsøk på å sikre at viktige samfunnsmaal ivaretas gjennom loven, ettersom staten har gitt slipp på den konkrete styringen ved å fristille statlig næringsvirksomhet og tilrettelegge for et selvstyrende marked (s. 77). En lov som forsøker å regulere styresammensetningen i private og offentlig fristilte bedrifter, er altså en måte for staten å få tilbake styringskontroll på, men også å sikre at viktige samfunnsmaal ikke går tapt til tross for at staten har gitt fra seg den direkte kontrollen over mye næringsvirksomhet. Videre er det også en overordnet målsetting å likebehandle privat virksomhet og offentlig fristilt virksomhet, derfor er kjønnskvolteringsloven overført til ASA-selskapene (s. 78).

Når staten så aktivt griper inn i styresammensetningen til bedriftsstyrer, bryter også dette med viktige tradisjoner og praksiser som eksisterer i private bedrifter. I større aksjeselskaper blir 2/3 av styremedlemmene valgt av aksjonærene, mens en 1/3 blir valgt av de ansatte (Fougner 2007:102). Aksjonærene er eierne av bedriften, og har stemmerett ved valg av nytt styre. Aksjonærenes stemme måles ut i fra prinsippet ”én aksje, én stemme”; de er altså de viktigste beslutningstakerne når det kommer til å bestemme hvem som blir valgt til styrevervene i bedriften (Teigen 2003, s. 93). I det private næringslivet forstås derfor eiernes autonomi og rett til selvstyre, som en grunnleggende rettighet, og ”enhver form for inngripen framstår som brudd på styringsretten” (s. 87). Når kvoteringsloven ble innført, brøt den derfor med et veletablert aksjonærdemokrati som fungerte i det private næringslivet (ibid). Staten brøt altså med et rådende selvstyre i næringslivet, som staten selv både har vært og er den fremste tilretteleggeren for.

Den norske konteksten bærer altså preg av en tradisjon med hyppig bruk av omfordelende politikk slik som positiv særbehandling er. Det foregår derimot en liberalisering av det norske markedet, og kvoteringsloven for styrene i allmennaksjeselskap bryter med etablerte retningslinjer for et selvstyrende marked i Norge. Videre skal vi se nærmere på de argumentene som tidligere har blitt brukt for og i mot kjønnskvoltering i norsk kontekst.

4.0 Argumenter for og i mot kjønnskvoltering

Ved å utforske ulike politiske føringer for meningsdannelse, med grunnlag i liberalismen og sosialismen, har vi allerede dannet oss et bilde av hva slags argumenter kan brukes for og i mot kjønnskvoltering, på bakgrunn av ulike politiske forståelser og preferanser.

Og vi har sett at den norske staten baserer seg på et sosialdemokratisk prinsipp og en velferdsstat hvor positiv likebehandling har høy legitimitet og er ofte brukt – særlig er kjønnskvoltering ofte brukt i Norge. I næringslivet eksisterer det derimot en skepsis til statlig inngripen, og som vi har sett er det liberalistiske holdninger og preferanser som regjerer i næringslivet. Et overveldende flertall av næringslivsledere stiller seg svært negativt til kjønnskvoltering – både generelt og i sin egen yrkessektor (Skjeie og Teigen 2003, s. 180-184). Årsaken til dette kan være kjønnskvolterings illegitimitet ut i fra liberalistisk forståelse, men også mer konkret er eiernes tap av styrings- og beslutningsrett i egen organisasjon.

Som et utgangspunkt for den videre analysen, vil jeg legge til grunn en aktør- og argumentanalyse foretatt av Mari Teigen (2002) i artikkelen ”Kvoltering til styreverv”. Teigens analyse tar utgangspunkt i de offentlige høringsnotatene i forbindelse med forslaget til innføring av kjønnskvoltering i offentlige utvalg, styrer, råd, nemnder og lignende fra 1980, samt forslaget til innføringen kjønnskvoltering i fristilte statlige og private bedrifter fra 1999. Hun observerer her at det er tydelige likheter mellom argumentene til tilhengerne og motstanderne av kjønnskvoltering, både i 1980 og i 1999, og at det er de samme aktørene som deltar.

Teigen trekker linjer mellom argumentasjonene som kommer frem, og oppfatninger om hva som er rettferdige utvelgelses- og tildelingsprinsipper (Teigen 2002). Som vi tidligere har sett, kan man videre trekke en linje mellom slike oppfatninger og ideologiske preferanser. Det er derfor interessant at Teigen konkluderer med at grunnlaget for dialog og meningsbrytning om kjønnskvolterings legitimitet svekkes fordi argumentene markerer klare og ubrytelige grenser mellom hverandre; altså de utelukker hverandre ved å direkte avvise hverandre. Dette skjer først og fremst ved at styringstenkningen som ligger bak forslaget om lovregulering av kjønnsrepresentasjon er ”basert på planer og reguleringer”, mens motstanderne av en slik lov

utfordrer dette i form av en ”anti-regulerende, markedsorientert tenkning”(ibid). Vi ser altså at debatten brytes inn i ulike ideologiske preferanser.

Samtidig er argumentasjonen forholdsvis stabil gjennom denne 20-årsperioden. Teigen (2002) konkluderer derfor med at en ”fri meningsutveksling der aktørene bringer til torgs ulike synspunkt og hvor det beste argument seirer, forekommer som et relativt fjernt ideal”.

Det er flere argumenter for og i mot kjønnskvoltering som er gjennomgående i høringsuttalelsene. Allikevel er det noen kategorier av argumenter som skiller seg spesielt ut på hver side av debatten, og som bidrar til å trekke de sterke grensene mellom partenes argumentasjon. På begge sider av debatten kan man si at det er et rettferdighetsargument og et kvalifikasjonsargument som gjør seg gjeldende – dog på to forskjellige måter. For tilhengerne sin del, baserer rettferdighetsargumentet seg på ideen om at kvinner har rett eller krav på å delta i samfunnet på lik linje med og i samme områder som menn. Dette presenteres som et selvsagt krav, som ikke krever ytterligere utdyping.

Tilhengerne benytter et kvalifikasjonsargument som baserer seg på et ressurs- eller nytteargument, med en oppfatning om at kvinner besitter ressurser som gagnar både næringslivet, men også samfunnet som en helhet – i form av annerledes erfaring og impulser samt en påstand om at næringslivet allerede består av dyktige og kvalifiserte kvinner (Teigen 2002).

For motstanderne av kjønnskvoltering er det først og fremst et demokratiargument som stiller seg bak rettferdighetsargumentet. Det går ut på at aksjonærene og de ansatte bør få fortsette å bestemme styresammensetningen for å opprettholde bedriftsdemokratiet og eierens styringsrett. Motstandernes kvalifikasjonsargument er opptatt av et prinsipp om at utvelgelse til styreverv bør være basert på kvalifikasjon og ikke kjønn (ibid). Teigen understreker at motstandernes argumentasjon kan kombineres, ettersom det her også handler om at eierne er best egnet til å vurdere hvilke kandidater som har de rette kvalifikasjoner til et styreverv.

I tillegg til de nevnte argumentene, identifiserer Teigen også motargumenter fra hver av partene. Blant annet avviser tilhengerne i 1999 at det er mangel på kvalifiserte kvinner. Det kommer ikke tydelig fram at motstanderne bruker denne argumentasjonen, men i følge Teigen ligger dette implisitt i mange av motargumentene både fra 1980 og 1999 (Teigen 2002).

Det viser seg altså i høringsuttalelsene at argumentasjonen fra 1980 og 1999 har tydelig paralleller. Dette kan henge sammen med at det er mange av de samme deltakerne som deltar, men det er også tydelig at temaet omhandler ”etablerte oppfatninger om grensene for likestillingspolitikk og statlig inngripen” (Teigen 2002). Motstanderne er opptatte av å ikke bryte grensene mellom offentlig og privat virksomhet, i tillegg til at de ser for seg en rekke negative konsekvenser av lovfestede minimumsrepresentasjoner. Tilhengerne sverger i større grad til det prinsipielle ved likestilling, at det er ”et udiskutabelt gode”, og begrunner ikke dette noe dypere (ibid).

Som tidligere nevnt kan det argumenteres for at argumentene på hver side av debatten har sitt opphav i ulike ideologiske verdier. Og det forventes videre at disse argumentene vil gjøre seg gjeldende også i den kommende analysen av mediedebatten rundt lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer som foregikk mellom 1999 og 2009. Jeg vil altså bruke den metoden som har blitt brukt i Teigens analyse som metode for min lignende analyse av mediedebatten rundt kvoteringsforslagene og den endelige loven. Denne analysen av argumentasjonstyper og sammenhengen med aktørgrupper blir videre utdypet i kapittel seks og syv.

Videre skal jeg gjøre rede for hvilke tanker og handlinger som ligger bak innsamlingen av det datamaterialet som har lagt grunnlaget for analysen av mediedebatten om kjønnskvoltering.

5.0 Metode og fremgangsmåte

Når en velger metode, er det flere hensyn en må ta. Hvor finnes den type informasjon jeg er ute etter? Hvordan kan jeg på best mulig måte samle sammen denne typen informasjon? Hvordan skal informasjonen vurderes og presenteres? Og hva slags valg bør jeg ta for å sikre at utvelgelsen av informasjon skjer etter kvalitetssikre prosedyrer?

I dette kapittelet skal jeg presentere mine refleksjoner bak metodebruket, og hvilke handlinger jeg gjorde for å samle inn det datamaterialet som har lagt grunnlaget for analysene jeg har gjort i denne oppgaven.

5.1 Utvalg av datamateriale

Et av de viktigste spørsmålene når en skal samle inn et datamateriale for en slik oppgave, er hvor det er hensiktsmessig å lete for å finne den data som kan gi svar på oppgavens mål.

I dette tilfellet, hvor målet er å undersøke avisdebatten rundt loven om kjønnskvoltering i næringslivets styrer i et aktør/argument-perspektiv, var det viktig å velge et datagrunnlag som kunne forventes å ha den bredeste deknningen av debatten. I dette henseendet fremstod Dagens Næringsliv og Aftenposten som naturlige valg, ettersom begge avisene har en stor leserskare og en tydelig næringslivsrettet profil. Dagens Næringsliv ivaretar dette både gjennom sitt navn, og sin posisjon som "Norges største næringslivsavis" med en femteplass på oversikten over papiravisenes lesertall i 2008 (Avisbarometeret 2009 og Om Dagens Næringsliv 2009).

Også Aftenposten er opptatt av å ha en bred dekning av næringslivet, men denne avisen har et mer mangfoldig dekningsgrunnlag ettersom avisen søker å være "nyhetsavis, næringslivsavis, kulturavis og sportsavis på én gang" (Aftenposten krymper 2004). Aftenposten har høye lesertall, og hadde nest høyest og fjerde høyest lesertall blant norske papiraviser i 2008. Rangeringen delte altså mellom henholdsvis Aftenposten Morgen og Aftenposten Aften, og dersom man ser de to utgavene i ett, er Aftenposten Norges nest mest leste avis med bare 40.000 færre daglige lesere enn VG.

Ved å undersøke ti år av debatten, har jeg videre klart å dekke størsteparten av debatten og unngått at oppgaven har tatt for seg bare ett eller noen år som kanskje ikke er dekkende for

hele debatten. Denne oppgaven inneholder derfor svært omfattende og beskrivende informasjon om hva som foregikk i løpet av debatten.

Utvelgelsesprosessen

Etter å ha valgt landets to største næringslivsaviser som gjenstand for innsamling av empiri, stod jeg så mellom to muligheter – å velge alt som var skrevet om det valgte temaet for den valgte tidsperioden; eller jeg kunne velge en spesifikk type artikkelsjanger. Avisene inneholdt store mengder av artikler, kronikker og debatt- og leserinnlegg om emnet, og det ble derfor snart tydelig at en begrensning av materialet var nødvendig.

På grunn av et ønske om å se nærmere på hvilke aktører og argumenter som kom til orde i kvoteringsdebatten i mediene, stod nyhetsartiklene igjen som en fruktbar avgrensning. Årsaken til dette er at slike artikler har som mål å produsere presentasjoner av temaet så objektivt som mulig. Det har i senere tid utviklet seg en bred enighet blant journalister og medievitere at objektivitet er en umulighet (Bjerg 2005:105). Den objektiviteten som praktiseres i mediene er derimot en mer subjektiv presentasjon av to sider av en sak, slik at ”enhver beskyldning om ensidighet kan avlives” (:106). Å velge en slik presentasjon av debatten, fremtrer derfor som metodologisk fruktbart ettersom man her lettere kan analysere argumentene mot hverandre, og samtidig får en oversikt over i hvilken grad avisene dekket de ulike sidene av debatten. Leserinnlegg og kommentarer utgjør en annen og mer detaljert del av debatten, og kan med fordel undersøkes nærmere i en annen forskningsoppgave.

Slik er altså utvalget preget av én sjanger, som ikke er skrevet av kilden selv men av en mengde journalister, redaktører og deskarbeidere som forsøker å presentere en pågående debatt. Måten denne debatten presenteres på er ulik for de to avisene, noe som kommer frem i mer detaljert forstand i kapittel seks der jeg legger frem resultatene fra datamaterialet, samt i diskusjonskapittelet.

Innsamlingsmåten

Innhenting av datamaterialet skjedde mellom 15. desember 2008 og 26. januar 2009. Artiklene ble hentet via nettjenesten Atekst ved hjelp av søkeordene ”kvotering AND styrer AND kvinner”. Årsaken til bruken av søkeordene er selve bakgrunnen for debatten; den lave representasjonen av kvinner i næringslivets styrer, og forslaget om kvotering som botemiddel for dette. Tidsperspektivet for søkingen var mellom 1. januar 1999 og 1. januar 2009, og en

ytterligere spesifisering av søket ble gjort ved å velge artikler fra papirutgavene. Artiklene fra papirutgavene var derimot ikke mulig å spesifikt velge i søket, noe som medførte at søkeresultatet måtte utsiles.

Årsaken til at bare artikler som fremkom i avisenes papirutgaver ble gjenstand for denne oppgaven, er at de fleste avislesere leser nettopp papirutgavene. I følge Statistisk Sentralbyrå var det i 2008 bare 9 prosent av befolkningen som bare leste aviser på nett (Få leser aviser bare på nett 2009). Derfor er det reelt å konkludere med det er fra papiravisene at størstparten av leserne får innblikk i debatten.

En siste fordel med å bruke papiravisene som kildegrunnlag, er at disse også er tilgjengelige i fysisk form. På denne måten kan informasjonen også være tilgjengelig uavhengig av internett.

Standpunkt og argument som retningsgivende

Etter innsamlingen av datamaterialet ble ytterligere begrensning gjort ved at bare artikler der kildene avgav et eksplisitt argument for eller i mot en lov om kjønnskvoltering i aksjeselskap, ble plukket ut. Med andre ord er aktører som uttaler seg om temaet, men som ikke gir noen form for argumenter for å underbygge sitt standpunkt, utelatt i denne oppgaven. I stedet har jeg valgt å fokusere på de aktørene som deltar i debatten ved å argumentere for sitt syn. Rasjonalet bak denne beslutningen er at ved å plukke ut de spesifikke argumentene som blir brukt, vil man kunne kategorisere dem, se aktør, standpunkt og argumenter i sammenheng, og videre knytte dem til politiske føringer for meningsdannelse. For å dekke denne tredelte agendaen ble det altså viktigere å skape en oversikt over hvilke aktører som deltok i debatten og hva de sa, snarere enn å skape en oversikt over hvilke aktører som gjennom artiklene gav sitt standpunkt til kjenne uten å bygge det på en argumentasjon.

Denne avgrensingen av materialet, utgjorde ingen vanskeligheter for selve analysen. Hovedtyngden av materialet om kvoteringsregelen utgjorde derfor en debatt mellom de som argumenterte for og de som argumenterte mot. De tilfelle standpunktet bak uttalelsene var utydlig, eller der aktørene ikke hadde et klart standpunkt til temaet, var svært få.

Det ble til sammen funnet 43 nyhetsartikler med 73 aktører og 110 argumenter som tilfredsstilte de metodiske kriteriene som ble satt på forhånd.

Styrekvinnene i fokus

Hovedtyngden av datamaterialet inneholdt som argumenter som gav tydelig begrunnelse for et standpunkt, slik som sitatet under.

”Forståelig og positivt forslag som gir næringslivet frist til å få kvinner inn i styrene. Den friske debatten rundt forslaget har fått frem at det er nok dyktige kvinner tilgjengelig og at fantasiløshet har vært den store hindringen i jakten på dyktige styrekandidater” (Dagens Næringsliv 8.4.2002).

Elisabeth Heien Berg, juridisk direktør i Telenor og styrevern i Grødegaard og Telenor forsikring.

Det var derimot i en artikkel der det var et større antall usikre eller utydelige debattanter som ble utelukket fra analysen, og som derfor bør nevnes i detalj. I en artikkel fra 2002 intervjuet Dagens Næringsliv 28 kvinner med statlige styreverv om deres holdning til lovforslaget. Artikkelen tar for seg et utvalg av de kvinnene som utgjør 40 prosent av statlige bedrifters styreverv.

Sitatet under illustrerer at en del av de som er intervjuet i denne artikkelen, tar et standpunkt for eller mot en kvoteringslov, men unngår å utdype dette med argumentasjon:

”Veldig modig å gå ut og stimulere arbeidslivet til å få inn flere damer. Samtidig er jeg ikke for så radikal kvotering. Men jeg ser kvinner kan gi et godt bidrag til ethvert styre. Jeg tror kvinner har andre verdier enn det de fleste menn har” (Dagens Næringsliv, 8.4.2002).

Åshild Bendiksen, finansdirektør i entrepenørbedriften Bendiksen Aasen og styrevern i Telenor og NHO.

De kvinnene som ikke brukte argumentasjon for å utdype sitt standpunkt falt derfor utenfor denne oppgavens målsetning om å undersøke hvilke aktører som aktivt deltok i debatten, hvor mange argumenter de deltok med og til slutt hva det er de faktisk sa.

17 av kvinnene som fremkom i denne artikkelen og deres argumenter er derfor inkludert i dette datamaterialet. Flesteparten av dem er for en kvoteringslov. Av de 28 intervjuede kvinnene som til sammen er intervjuet i artikkelen er det derimot en mer balansert fordeling av tilhengere og motstandere av lovforslaget. I denne artikkelen blir det derfor tydelig at mange av motstanderne ikke gir argumenter for sitt standpunkt, som i det ovennevnte eksempelet.

5.2 Valg av metode

Det kan sies at det å forske handler om å teste virkeligheten. Målet er ikke nødvendigvis å bevise hva virkeligheten er, men snarere hvordan virkeligheten fortøner seg når en forsøker å besvare et spørsmål ved hjelp av ulike metoder. Hellevik (2002, s.14) beskriver forskning som en måte å ”komme i en situasjon der resultatene av ens tankevirksomhet kan testes gjennom en konfrontasjon med den empiriske virkelighet”.

Det er derimot ikke før i nyere tid at empiriske data har blitt et krav for anerkjent forskning. Tidligere i historien har tro og filosofi også vært ansett som den type fornuft som kunne bidra til å øke kunnskap om virkeligheten (Hellevik 2002, s. 15). Men allerede på 1600-tallet ble noen av de første tankene rundt empiri og metoder for å undersøke virkeligheten utviklet. Franskmannen René Descartes introduserte da ideen om metodisk tvil (Skirbekk og Gilje 2007, s. 198). Denne metoden er basert på at man skal sile bort alle påstander som det logisk sett er mulig å tvile på. Slik at man sitter igjen med de påstandene det er umulig å tvile på. Disse påstandene skulle videre brukes som basisen for et deduktivt system (s. 199). Descartes pekte blant annet ut filosofi og sanser som ulike innsikter det var mulig å tvile på, ettersom de fortøner seg forskjellig for ulike mennesker (s. 200).

Metode er i dag ansett som en beskrivelse av den framgangsmåten som er brukt for å finne den informasjonen som er relevant for en problemstilling. Metode er altså den framgangsmåten man bruker for å teste virkeligheten. I denne oppgaven har jeg kvantifisert datamaterialet for å kunne møte oppgavens agenda. Kvantitativ forskning handler om å systematisk samle sammen sammenlignbare opplysninger om flere objekter, presentere dem i form av tall, og foreta en analyse for å se eventuelle mønstre i dette materialet (Hellevik 2002, s. 13). Ved hjelp av flere variabler, kan man slik samle inn opplysninger i form av tall, som måler materialet på en måte som samler inn de opplysningene som er vitale for å kunne svare på problemstillingen som er satt.

Tabeller

I denne oppgaven var det hensiktsmessig å bruke tabeller for å lage en oversikt over hva slags aktører som argumenterte for og i mot loven om kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer, hvor mange argumenter fra hver side av debatten som fikk spalteplass, den kjønnsmessige fordelingen av aktører og argumenter, og til slutt for å kategorisere de ulike

argumentasjonstypene som ble funnet – slik at det er mulig å sammenligne datamaterialet med resultatene Teigen fant i stortingsdokumentene i 1980 og 1999, samt finne andre kategorier. Tabellene har altså blitt brukt for å illustrere og tydeliggjøre informasjonen i datamaterialet. Samtidig har jeg brukt fortolkende metode for å identifisere debattantenes standpunkt, kategorisere argumentene fra avisartiklene, og eventuelt finne nye kategorier og argumentasjonstyper.

Fortolkende metode

Som Haavind forklarer det, er forskjellen mellom kvantitative og kvalitative metoder, at den ene ”frembringer utvendige og den andre innvendige sammenhenger i materialet” (Haavind 2000, s. 16). Med andre ord er kvantitativ metode opptatt av utvendige og uavhengige variabler, mens kvalitativ metode er mer opptatt av innvendige sammenhenger som ”opplevelsesmessige sammenhenger personer selv etablerer og bruker når de deltar i den sosiale verden” (s. 17). Nå bør det nevnes at ingen metode kan være fullstendig kvantitativ eller fullstendig kvalitativ. Mønstrene som forskere finner gjennom kvantitativ metode må for eksempel videre tolkes for å gi psykologisk, sosiologisk eller annen mening.

5.3 Analyse og presentasjon av datamaterialet

Presentasjonen av datamaterialet er basert på mange av de analytiske vurderingene som har blitt gjort underveis. Oppdelingen av datamaterialet i tilhengere og motstandere, samt vurderingen av hvilke aktører som hører til i de ulike aktørgruppene, er resultater av de analytiske vurderingene som har blitt gjort.

Det er tidligere forklart hvordan argumentene er samlet inn. Argumentene har videre blitt analysert i forhold til det standpunktet de forsvarer. Den analytiske vurderingen som har blitt gjort kommer kanskje aller tydeligst fram når vi kommer til kapittel syv om ”Argumentasjonens art”. Her har jeg identifisert ulike argumentasjonstyper, og videre satt dem i sammenheng med aktører. Analysen av argumentene er basert på Mari Teigens artikkel ”Kvotering til styreverv” fra 2003 der hun identifiserer en rekke argumentasjonstyper ut i fra høringsvarene til forslaget om kjønnskvalotering til offentlige utvalg, styrer, råd, nemnder og lignende fra 1980, og forslaget om kjønnskvalotering i fristilte statlige og private bedrifter fra 1999. Mine egne analyser er basert på den metoden hun bruker i 2002, og de begrunnelsene hun gir for dette.

5.4 Datamaterialets gyldighet og pålitelighet

Under innsamlingen av de empiriske dataene har jeg tatt sikte på å gjøre det på en mest mulig pålitelig måte. Det kan sies at reliabiliteten er oppnådd ved at det empiriske materialet er lett tilgjengelig på internett via søkemotoren Atekst. Det bør derimot tas hensyn til at internett er et medium som er sårbart for plutselige endringer og i verste tilfelle hacking. På denne måten er det en mulighet for at informasjonen som er innhentet kan endres eller har blitt endret etter at det ble publisert i avisene. Denne faren er delvis tatt høyde for ved at datamaterialet er basert på artikler fra papirutgavene av de to avisene, det vil si at datamaterialet også finnes i fysisk form.

Jeg har også gjort rede for de utvelgelseskriteriene jeg har brukt for å sile ut datamaterialet som ble funnet på nett. Slik vil ikke utfallet av den undersøkelsen som her er gjort avhenge av den som har utført den, og det skal være mulig for andre forskere å komme fram til like slutninger dersom de bruker det samme datamaterialet for å svare på de samme spørsmålene (Hellevik 2002, s. 15). Det er med andre ord klargjort hva denne undersøkelsen påvirkes av, for å sørge for at den har reliabilitet.

Som tidligere nevnt, har også et av de viktigste målene bak empiri- og metodevalget vært å sikre at metodene som er brukt er mest mulig relevante i forhold til oppgavens problemstilling. Relevant empirisk materiale og metodebruk sikrer oppgavens validitet (Hellevik 2002, s. 102). Jeg har anstrengt meg for å fange opp innholdet i den teoretiske definisjonen, ved å bare fokusere på de uttalelsene som kommer med klare begrunnelser for et standpunkt i kjønnskoteringsdebatten. Videre har jeg bare forholdt meg til debatten omkring kjønnskotering til bedriftsstyrer. Empirien inneholder også hele debatten som oppstod etter de to kvoteringsforslagene som kom i 1999 og 2002 (sistnevnte ble innført som lov i 2006). Slik er dataene relevante i forhold til problemstillingen i undersøkelsen, som er opptatt av å knytte de ulike argumentene opp mot sentrale ideologiske posisjoner, samt å se aktører og argumenter i sammenheng.

5.5 Kritisk refleksjon i forhold til gjennomføringen av undersøkelsen

Når datainnsamlingen, det metodiske valget og de analytiske vurderingene så har blitt forklart, er det også tid for å stille seg kritisk til sitt eget arbeid. Det er i så tilfelle fire punkter jeg vil peke på.

Smått fra Aftenposten

Aftenposten har en liten dekning av debatten rundt kjønnskvoltering i bedriftsstyrer. I motsetning til det som ble forventet av denne avisen som kaller seg en næringslivsavis, var innføringen av kjønnskvoltering i nettopp næringslivet ikke er tema som ble mye omtalt i Aftenposten i løpet av de ti årene som er studert. Det var allikevel fruktbart å se Aftenposten i sammenheng med Dagens Næringsliv, ettersom avisene er to av Norges mest leste, samtidig som at de begge har en næringslivsprofil. Som næringslivsavis er det altså ingen andre aviser som har lignende befolkningsdekning som Aftenposten og Dagens Næringsliv.

Videre er det ikke gjort forskjell på Aftenposten Morgen og Aftenposten Aften, i denne undersøkelsen. I og med at disse avisene har forskjellige lesere, og morgenutgaven bare kommer ut i Oslo, kan det være en svakhet at det ikke har blitt gjort et tydeligere skille mellom disse to. Det er derimot valgt å se Aftenpostens papiraviser som en helhet.

De uten standpunkt

Den utsilingen av materialet som er gjort, har bidratt til å konstruere debatten som foregikk i Aftenposten og Dagens Næringsliv. Dette er fordi de som deltar i debatten med tanker og meninger men som ikke tar et standpunkt i kvoteringsaken, har blitt utelatt fra denne undersøkelsen. På den måten er ikke det som er gjenstand for analyse her, basert på den fulle og hele debatten som foregikk i løpet av de ti årene. Allikevel står denne utsilingen av datamaterialet i stil med den problemstillingen som er lagt som utgangspunkt for denne oppgaven: å undersøke avisdebatten i et aktør-argument-perspektiv, og se på tilhengerne og motstandernes argumenter i lys av sentrale politiske posisjoner.

Mediekonstruert

På samme måte som at jeg bidrar til å konstruere debatten når jeg gjør en utvelgelse av argumentene som kommer frem i avisene, kan også avisene selv ha bidratt til å konstruere debatten. Det er journalistene som legger utgangspunktet for hvordan debatten skal se ut, når

de velger hvilke kilder som skal få uttale seg i media. Som vi ser i Aftenposten så får for eksempel NHO mye spalteplass, noe som kan være et resultat av journalistenes valg. I Dagens Næringsliv får nemlig ikke NHO i nærheten av så stor spalteplass som de får i Aftenposten. Det bør derfor tas forbehold om at den debatten som analyseres, er mediekonstruert.

Videre skal resultatene fra det innhentede datamaterialet presenteres. Det kan være fruktbart å ha disse metodiske forklaringene og diskusjonene i mente, i den videre lesningen.

6.0 Resultater

Siktemålet for dette kapittelet vil være å undersøke den aktør- og argumentdekningen som har foregått i de to papiravisene, Dagens Næringsliv og Aftenposten. I utvalget av artikler fra 1.1.1999 til 1.1.2009 i de respektive avisene, er det til sammen 43 nyhetsartikler som stiller de kriteriene som ble satt innledningsvis. I dette materialet er det 73 aktører som bidrar med 110 argumenter, og det er dette som skal gjennomgås i dette kapittelet. Det må imidlertid tas forbehold om at det datamaterialet som er studert, er valgt fordi det inneholder uttalelser der aktørene tar et direkte standpunkt til lovfestet kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer og samtidig bruker argumenter for å rettferdiggjøre deres syn.

Datamengden fra de to avisene er altså av ulik størrelse, og presentasjonen av aktører og argumenter av ulik art. Jeg vil derfor begynne med å se nærmere på aktørrepresentasjonen i Dagens Næringsliv og Aftenposten, og deretter argumentasjonshyppigheten i de respektive avisene. Etter hvert underkapittel vil jeg gjøre en sammenligning av avisene.

6.1 Aktørdeltakelse

Aller først er det viktig å ta et nærmere blikk på hvilke aktører det er som får tilgang til papiravisene som her undersøkes. Det vil det være reelt å forvente at den arten og mengden aktører som finnes i det innsamlede datamaterialet vil gi en fruktbar oversikt over hvilke aktører som mediene selv anser som viktigst, men det gir også en pekepinn mot hvilke aktører som engasjerer seg sterkest i debatten rundt lovfesting av kjønnsrepresentasjon i private bedriftsstyrer. Det følgende materialet omhandler derfor hvilke aktører som deltar, og tar ikke hensyn til hvor ofte de ulike aktørene deltar. Dette skal vi gå nærmere inn på når vi ser på selve argumentasjonshyppigheten til de ulike aktørene.

6.1.1 Dagens Næringsliv (DN)

I debatten i DN er det for den aktuelle perioden 54 aktører som deltar; 31 personer argumenterer for en kvoteringslov og 23 argumenterer mot.

Tabell 6.1

DN – aktører for og i mot lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer		
	For	I mot
Regjeringsmedlemmer	5	2
Høyre-politikere	1	4
Venstre-politikere		1
Andre offentlige aktører*	2	
Næringslivsledere	2	9
Andre tilknyttet næringslivet	3	3
Næringslivsorganisasjoner	1	3 (NHO)
Arbeidstakerorganisasjoner	2	
Ledere i offentlig sektor	5	
Andre tilknyttet offentlig sektor	6	
Andre	4	1
Sum	31	23

* Likestillingsdirektøren og Sveriges likestillingsminister.

Tabell 6.1 viser videre at representanter for institusjoner tilknyttet staten oftest argumenterer positivt for lovfestet kjønnskvoltering i bedriftsstyrer. Organisasjoner som jobber for arbeidstakernes rettigheter argumenterer også positivt for en slik lov, mens organisasjoner som representerer næringslivets bedrifter argumenterer i mot. Vi ser også at et flertall av næringslivsledere argumenterer i mot en lov om kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer.

Tabell 6.2

Kjønnsfordeling av aktørene som uttaler seg i Dagens Næringsliv						
	For			I mot		
	Kvinne	Mann	Total	Kvinne	Mann	Total
Regjeringsmedlemmer	4	1			1	
Høyre-politikere	1			2	1	
Venstre-politikere				1		
Andre offentlige aktører*	2					
Næringslivsledere	2			6	3	
Andre tilknyttet næringslivet	3			1	2	
Næringslivsorganisasjoner		1		1 (NHO)	2 (NHO)	
Arbeidstakerorganisasjoner	1	1				
Ledere i offentlig sektor	5					
Andre tilknyttet offentlig sektor	6					
Andre	4				1	
Sum	28	3	31	11	10	21**

* Likestillingsdirektøren og Sveriges likestillingsminister.
 ** I denne tabellen er det totalt 21 aktører fordi en av kildene er anonym og uttaler seg om inside-informasjon om Høyres meninger, men er ikke selv Høyre-politiker. En annen av kildene er en høringsuttalelse fra Utenriksdepartementet.

Det er kvinnene som er oftest representert i debatten i DN, og de befinner seg oftest på tilhengersiden (se tabell 6.2). Hele 28 av 31, altså alle unntatt tre av tilhengerne, er kvinner. På motstandersiden er kjønnsfordelingen omtrent lik.

Næringslivet versus offentlig sektor

Blant kvinnene er det en tendens til at standpunkt i kvoteringsspørsmålet varierer med sektortilknytning. Kvinnelige næringslivsledere er gjennomgående mer negative til en kvoteringslov enn noen annen gruppe, mens kvinnelige ledere i offentlig sektor er gjennomgående mer positive til et lovforslag. Kvinnelige regjeringsmedlemmer og ”andre”, er også høyt representert på tilhengersiden. Kjønnrepresentasjonen på motstandersiden er forholdsvis delt, men vi kan se en tendens til at også mannlige næringslivsledere som en gruppe er spesielt negative til lovfesting av kjønnrepresentasjon i bedriftsstyrer.

Den tiårige perioden

Det er i 2002 at debatten tar seg opp i DN, og alle de nevnte aktørgruppene deltar dette året bortsett fra næringslivsorganisasjonene. I 2000 og 2005 ser debatten også ut til å ta seg litt opp, med deltakelse av fire av aktørgruppene. I de andre årene mellom 1999 og 2008 er debatten rolig med en eller ingen aktørgrupper som argumenterer.

Hvem er aktørene?

Regjeringsmedlemmene som uttaler seg i DN er ministre fra Barne- og Likestillingsdepartementet (heretter kalt Likestillingsdepartementet)⁴, Handel- og næringsdepartementet (heretter kalt Handelsdepartementet)⁵, Kommunaldepartementet og Utenriksdepartementet. Handelsdepartementet og Utenriksdepartementet blir referert til i henholdsvis 2000 og 2001, og argumenterer da i mot lovfestet kjønnrepresentasjon i private bedriftsstyrer. De andre ministrene argumenterer for kvotering. I etterkant blir Handelsdepartementet, som jeg omtalte innledningsvis, en av de ansvarlige for forslaget om loven om kjønnrepresentasjon i ASA-styrer.

Høyrepolitikerne som uttaler seg positivt om en lovfesting av kjønnkvotering er kvinnepolitisk leder i Høyre, Linda Cathrine Hofstad, samt Høyreleder og kommunalminister Erna Solberg. Sistnevnte uttaler seg som kommunalminister på ett tidspunkt, men som Høyreleder på et annet tidspunkt, til tross for at hun i begge tilfellene er kommunalminister. Hun er derfor kategorisert bare som kommunalminister her. De som her representerer motstanderne fra Høyre er stortingsrepresentant og leder av Unge Høyre, Ine Marie Eriksen;

⁴ I løpet av perioden som er undersøkt, har dette departementet hatt navnene: Barne- og famildepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet (regjeringen.no)

⁵ I løpet av perioden som er undersøkt, har dette departementet hatt navnet Nærings- og handelsdepartementet (regjeringen.no).

påfølgende leder av unge Høyre, Torbjørn Røe Isaksen; samt bystyremedlem i Bergen, Wenche Hystad.

Næringslivslederne, lederne fra offentlig sektor samt andre personer fra næringslivet og offentlig sektor, er i stor grad hentet fra den nevnte artikkelen fra 2002 der DN intervjuer en rekke kvinner som har styreverv i offentlige og private bedrifter.

NHO dominerer videre i uttalelsene fra næringslivsorganisasjonene. I DN er tre av fire representanter fra næringslivsorganisasjonene fra NHO. Det er bare Norsk Bedriftsforbund som representeres i tillegg i denne gruppen, og da som tilhenger av kvoteringsloven.

6.1.2 Aftenposten

I Aftenposten deltar 19 aktører i debatten rundt lovfestet kjønnsrepresentasjon i private bedrifter. På tilhengersiden gir Aftenposten spalteplass til syv aktører som består av: fire regjeringsmedlemmer, to som er kategorisert som ”andre” personer og én næringslivsleder (se tabell 6.3). På motstandersiden er det tolv aktører som består av: fem næringslivsledere, tre representanter for organisasjoner tilknyttet næringslivet (hvorav to av dem for NHO), to personer tilknyttet næringslivet, én Arbeiderpartipolitiker og én Frp-politiker.

Tabell 6.3

Aftenposten – aktører for og i mot lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer		
	For	I mot
Regjeringsmedlemmer	4	
Ap-politikere		1
FrP-politikere		1
Næringslivsorganisasjoner (NHO)		3 (2)
Næringslivsledere	1	5
Andre personer tilknyttet næringslivet		2
Andre	2	
Sum	7	12

Flertallet stiller seg altså i mot en lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer, og motstanderne står for nesten to tredjedeler av aktørantallet. Videre ser vi at det er en polarisering mellom partene; i flesteparten av tilfellene er det ett standpunkt som følger aktørgruppene – det eneste unntaket er én næringslivsleder som uttaler seg positivt om kjønnskvoltering til bedriftsstyrer.

Tabell 6.4

Kjønnfordeling av aktørene som uttaler seg i Aftenposten						
	For			Mot		
	Kvinne	Mann	Total	Kvinne	Mann	Total
Regjeringsmedlemmer	1	3				
Ap-politikere				1		
FrP-politikere				1		
Næringslivsorganisasjoner				2 (NHO)		
Næringslivsledere	1			1	4*	
Andre tilknyttet næringslivet				2		
Andre	2					
Sum	4	3	7	7	4	11**

* En av kildene er en udefinert mengde mannlige næringslivsledere.
 ** I denne tabellen er det totalt 11 aktører fordi Aksjonærforeningen uttaler seg i en høringsuttalelse.

Det er et flertall kvinner i debatten i Aftenposten (se tabell 6.4). Og de mannlige representantene representerer bare én gruppe på hver sin side – mannlige tilhengere representerer regjeringen og mannlige motstandere er alle næringslivsledere. Videre er det nesten like mange menn og kvinner på tilhengersiden, mens det på motstandersiden er nesten dobbelt så mange kvinner.

Den ti år lange debatten

I 2002 får debatten i Aftenposten et tydelig løft, og fem av aktørgruppene deltar i debatten dette året. Ellers fordeler debattendeltakelsen seg jevnt årsmessig fram til 2006, med en til to aktørgrupper som deltar årlig. Fra og med 2006 er det derimot aktører fra motstandersiden som dominerer Aftenposten-debatten.

Hvem er aktørene?

For regjeringens del handler det om ministre fra Likestillingsdepartementet og Handelsdepartementet. Representantene fra regjeringen er henholdsvis fra Arbeiderpartiet, KrF og Høyre. Personene under kategorien ”andre” er tidligere statsminister Gro Harlem Brundtland samt en finansstudent som har skrevet masteroppgave om emnet. De andre politikerne består av en Arbeiderpartipolitiker fra kommunalt nivå, samt daværende nestleder i FrP, Siv Jensen. Næringslivslederne er mer eller mindre medieeksponerte ledere i næringslivet, hvorav én fra Danmark. Når det kommer til næringslivsorganisasjonene er det utelukkende Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) som deltar i debatten i Aftenposten, og dette gjør de gjennom daværende viseadministrerende direktør Kristin Clemet og direktør Sigrun Vågeng.

6.1.3 Sammenligning av aktørdeltakelse

Antallet deltakere i kvoteringsdebatten er svært forskjellig i de to avisene, og DN har tre ganger så mange deltakere som Aftenposten.

Både i DN og Aftenposten argumenterer representanter fra institusjoner som er tilknyttet staten, oftest positivt om lovfestet kjønnskvolterung i bedriftsstyrer. Likeledes argumenterer næringslivsledere og næringslivsorganisasjoner oftest negativt om en kvoteringslov. Aftenposten presenterer ikke en like mangfoldig aktørdeltakelse i avisdebatten som DN, derfor er dette de eneste likhetene som kommer frem i oversikten over hvilke aktørgrupper som argumenterer for og i mot en kvoteringslov.

Av aktørene som deltar i debatten er Likestillingsdepartementet, Handelsdepartementet og NHO representert i begge avisene. Andre aktørkategorier som går igjen i begge avisene er næringslivsledere og andre personer tilknyttet næringslivet.

Kjønnsvariabelen viser videre at kvinnene er best representert i debatten i de to avisene. DN har et flertall av kvinner som argumenterer for tilhengersiden, mens Aftenposten har et flertall av kvinner på motstandersiden. Kvinnenes flertall på tilhengersiden i DN er nærmest totalt, mens det er dobbelt så mange kvinner som menn på motstandersiden i Aftenposten.

Videre viser årsvariabelen at aktørdeltakelsen i debatten tar seg sterkt opp i begge avisene i 2002. I DN er det også tegn til at debatten intensiveres noe i 2000 og 2005. I de resterende årene er debatteltakelsen lav i begge avisene.

6.2 Argumentasjonshyppighet per aktør

Jeg vil nå undersøke i hvilken grad de ulike aktørene har uttalt seg, det vil si hvor mange argumenter de ytrer i de to papiravisene, både totalt og fordelt på variablene kjønn og år. Argumentasjonshyppigheten belyser ikke hvor ofte hver og en av aktørene uttaler seg i mediene, men den forteller noe om hvor mange argumenter de bruker for å støtte opp om sitt standpunkt – uttalelser som fordrer og kommuniserer ulike verdier. Ulike argumenter har derfor blitt optelt, uavhengig av om de ble presentert samtidig eller på forskjellige tidspunkt.

6.2.1 Dagens Næringsliv

I Dagens Næringsliv er det tilhengerne som dominerer argumentasjonen. Når vi så på aktørrepresentasjonen i DN så vi at tilhengersiden var representert med åtte flere aktører enn motstandersiden. Tilhengerne har videre en argumentasjonshyppighet som er betydelig høyere enn motstandernes, med 11 flere argumenter.

Regjeringsmedlemmer versus næringslivsledere

Det er næringslivslederne og regjeringen som dominerer debatten i DN (se tabell 6.5). På tilhengersiden av debatten står regjeringen for over en fjerdedel av argumentasjonen, mens på motstandersiden står næringslivslederne for i underkant av halvparten av argumentasjonen. Totalt er næringslivslederne den aktørgruppen som har størst argumentasjonshyppighet i DN-materialet. Også ledere i offentlig sektor og Høyre-politikere er godt representert i debatten.

Tabell 6.5

DN – antall argumenter for og i mot lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer, fordelt på aktører.		
	For	I mot
Regjeringsmedlemmer	11	2
Høyre-politikere	3	6
Venstre-politikere		1
Næringslivsledere	2	13
Ledere i offentlig sektor	6	
Næringslivsorganisasjoner	2	3 (NHO)
Organisasjoner tilknyttet arbeidstakere	3	
Andre personer tilknyttet næringslivet	4	3
Andre personer tilknyttet offentlig sektor	2	
Andre aktører fra offentlig sektor *	3	
Andre	4	1
Sum	40	29
* Likestillingsdirektøren og Sveriges likestillingsminister.		

Kjønn, år og argumentasjonshyppighet

I tråd med aktørrepresentasjonen er det nærmest utelukkende kvinner som argumenterer for en kvoteringslov, mens det er nærmest like mange fra hvert kjønn som argumenterer imot en kvoteringslov (se tabell 6.6).

I 2002 intensiveres debatten betraktelig i DN, og en tredjedel av argumentasjonen blir fremsatt. Også i 2000 og 2005 intensiveres debatten noe, mens det i de resterende årene mellom 1999 og 2009 er ingen eller ett argument årlig. Til og med 2002 er det tilhengersiden

av debatten som dominerer argumentasjonshyppigheten. Etter 2002 har motstandersiden noe høyere argumentasjonshyppighet enn tilhengerne.

Tabell 6.6

DN - antall argumenter for og i mot lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer, fordelt på aktører og kjønn.					
For	Kvinne	Mann	Mot	Kvinne	Mann
Likestillingsdepartementet	9	-	NHO	1	2
Norsk Bedriftsforbund	-	2	Handels- og næringsdepartementet	-	1
Handels- og næringsdepartementet	-	1	Utenriksdepartementet*		
Kommunaldepartementet	1	-	Høyrepolitikere*	3	2
Norske Siviløkonomers Forening	-	2	Venstrepolitikere	1	-
Landsorganisasjonen (LO)	1	-	Næringslivsledere	6	7
Næringslivsledere	2	-	Andre personer tilknyttet næringslivet	1	2
Ledere i offentlig sektor	6	-	Andre	-	1
Andre personer tilknyttet næringslivet	4	-			
Andre personer tilknyttet offentlig sektor	2	-			
Andre aktører fra offentlig sektor	3	-			
Andre	4	-			
Høyrepolitikere	3	-			
Totalt:	35	5	Totalt:	12	15
	40			27*	
* I denne tabellen er det totalt 27 argumenter fordi uttalelsen fra Utenriksdepartementet er hentet fra et hørings svar, og den ene kilden som kommer med uttalelser fra Høyre er anonym.					

6.2.2 Aftenposten

Gjennomgangen av aktører som fremtrer i Aftenposten-debatten, viste at det ikke var en spesifikk gruppe aktører som skilte seg ut med høy representasjon. Når vi ser på argumentasjonshyppigheten forandrer bildet seg. I tabell 6.7 kommer det fram at NHO og næringslivslederne står alene for over halvparten av argumentasjonen i Aftenposten. NHO er den aktørgruppen som er best representert argumentasjonsmessig og står alene for en tredjedel av argumentasjonen. Næringslivslederne følger som den gruppen som uttaler seg nest hyppigst. Både NHO og næringslivslederne er negative til lovfestet kjønnskvotering (med ett unntak for næringslivslederne).

Tabell 6.7

Aftenposten – antall argumenter for og i mot lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer, fordelt på aktører.		
	For	I mot
Regjeringsmedlemmer	5	
Ap-politikere		1
FrP-politikere		4
Næringslivsorganisasjoner		14*
Næringslivsledere	1	7
Andre personer tilknyttet næringslivet		4
Andre	5	
Sum	11	30
* Hvorav 13 er NHO		

Målt ved argumenthyppigheten, forsterkes bildet av at motstandersiden er overrepresentert i Aftenposten – med nesten to tredjedeler av argumentasjonen. Videre ser vi at NHO alene står for nesten halvparten av all argumentasjonen på motstandersiden av debatten, der næringslivslederne også er godt representert. På tilhengersiden dominerer to aktører – regjeringen og ”andre”.

Tabell 6.8 viser kjønnsfordelingen i argumentasjonshyppigheten. Det er kvinnene som dominerer debatten, og de står for over to tredjedeler av argumentasjonen både totalt og på hver side av debatten. Kvinnene var også høyest representert i aktøroversikten, men denne forskjellen økes altså når det kommer til argumentasjonshyppighet.

Tabell 6.8

Aftenposten – antall argumenter for og i mot lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer, fordelt aktører og kjønn.					
For	Kvinne	Mann	Mot	Kvinne	Mann
Likestillingsdepartementet	2	1	NHO	12	1
Handels- og næringsdepartementet	-	2	Næringslivsledere	2	5
Andre	5	-	Andre personer tilknyttet næringslivet	2	2
Næringslivsleder	1	-	FrP	4	-
			Ap-politiker	1	-
			Aksjonærforeningen*		
<i>Totalt</i>	<i>8</i>	<i>3</i>	<i>Totalt</i>	<i>21</i>	<i>8</i>
	<i>11</i>			<i>29*</i>	
* I denne tabellen er det totalt 29 argumenter fordi uttalelsen fra Aksjonærforeningen var hentet fra et høringssvar.					

Aktør, kjønn og argumentasjonshyppighet

NHO er den aktørgruppen som har høyest argumentasjonshyppighet i Aftenposten-materialet, og 12 av 13 argumenter fra NHO kommer fra kvinner. Når det gjelder næringslivslederne er det mer enn dobbelt så mange argumenter fra menn enn fra kvinner på motstandersiden.

I regjeringens tilfelle er 3 av 5 argumenter fra menn, mens de to siste er fra en kvinnelig likestillingsminister. Tendensen er derfor den at den aktørgruppen som har aller størst argumentasjonshyppighet i Aftenposten er kvinnelige NHO-representanter. Deretter kommer mannlige næringslivsledere og mannlige regjeringsmedlemmer, etterfulgt av personer i kategorien ”andre” som utelukkende består av kvinner.

Clemets dobbeltrolle

Ser vi nærmere på de kvinnelige NHO-representantene, som alene står for over en fjerdedel av argumentasjonene som kommer frem i Aftenposten-debatten, ser vi at det her er snakk om to personer; daværende viseadministrerende direktør Kristin Clemet og daværende direktør Sigrun Vågeng. Clemet gjør seg aller mest relevant i debatten i 1999, og flere av hennes utsagn fra dette året blir sitert gjentatte ganger i 2002. Vågeng gjør seg derimot mest gjeldende i debatten i 2002 og 2003. I 2001 går Clemet inn i regjering som Utdanningsminister for Høyre i en en borgelig mindretallsregjering – den samme regjeringen som i 2002 foreslår lovfestet kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyret.

Den tiårige debatten

Det er i 2002 at debatten i Aftenposten er sterkest; i dette året fremstilles nesten halvparten av alle argumentene som kommer frem i løpet av de ti årene mellom 1999 og 2009. 2005 utgjør det nest mest hyppige argumentasjonsåret, med syv argumenter. I de resterende årene har debatten lav intensitet.

6.2.3 Sammenligning av argumentasjonshyppighet

DN presenterer 28 flere argumenter enn Aftenposten i løpet av den undersøkte tidsperioden, og har også størst argumentasjonshyppighet per aktør. I Aftenposten står NHO og næringslivsledere alene for over halvparten av argumentasjonen, mens det i DN er regjeringen og næringslivslederne som har størst argumentasjonshyppighet og står for i underkant av en tredjedel av argumentasjonen.

Videre er det tilhengerne som argumenterer aller hyppigst i DN, med 11 flere argumenter enn motstanderne. I Aftenposten er det motstanderne som argumenterer hyppigst, med 19 flere argumenter enn tilhengerne.

I begge avisene er det kvinner som står bak størsteparten av argumentene. Men mens det i DN er kvinnene som argumenterer oftest for en kvoteringslov, er det i Aftenposten flest kvinner som argumenterer i mot en kvoteringslov.

Det er også gjennomgående i materialet, at debatten intensiveres sterkt i 2002. I dette året fremkommer en tredjedel av alle argumentene i DN og nesten halvparten av alle argumentene i Aftenposten.

I dette kapitlet har hovedmålet vært å skape en oversikt over hvilke aktører som deltar i avisdebatten og hvor mange argumenter disse aktørene har bidratt med i debatten. Hovedtendensen i det samlede datamaterialet er at det er regjeringsmedlemmer og offentlige ansatte som representeres oftest og argumenterer hyppigst for en kvoteringslov. På motstandersiden er det næringslivsledere som representeres oftest og argumenterer hyppigst. NHO har også høy argumentasjonshyppighet. Videre vil jeg undersøke hvordan argumentasjonen har artet seg i løpet av den tiårige perioden mellom 1999 og 2009. Argumentasjonens art vil bli sett i sammenheng med de samme variablene som i det foregående kapitlet: aktør, kjønn og år.

7.0 Argumentasjonens art

I gjennomgangen av argumentasjonens art, vil jeg ta utgangspunkt i Mari Teigens artikkel ”Kvotering til styreverv” (2002), som er gjennomgått i kapittel fire. Jeg vil begynne med å se på argumentasjonen som fremkommer i det innsamlede datamaterialet i sammenheng med de kategoriene Teigen trekker ut fra hennes datamateriale (høringssvar) i 1980 og 1999. Deretter skal de ulike argumentasjonstypene som er identifisert i dette datamaterialet, undersøkes nærmere. Til slutt vil jeg se på argumentasjonens art i sammenheng med aktørgruppe, år og kjønn.

7.1 Argumentkategorier

At aktørdeltakelsen og argumentasjonen arter seg forskjellig på de ulike sidene av debatten, oppdaget også Teigen da hun sammenlignet høringssvarene til forlaget om lovfestet kjønnsrepresentasjon i offentlige utvalg, styreverv, råd, nemnder og lignende fra 1980, med høringssvarene som kom i forbindelse med forslaget til innføringen av kjønnskvalifisering i fristilte statlige og private bedrifter fra 1999. Argumentasjonen i de to periodene hadde mange likhetstrekk, og et av dem var at argumentasjonen artet seg som gjensidig utelukkende – altså ble det en ord-mot-ord debatt som levnet små håp om og sjanser for å oppnå enighet i lys av idealet om at det beste argument skal seire (Teigen 2002). Som vi skal se under, er denne konklusjonen også beskrivende for mediedebatten som utspant seg i Dagens Næringsliv og Aftenposten i tiåret etter.

Tilhengere, motstandere og argumentasjonstyper

I dette datamaterialet kan argumentasjonens art deles i to; tilhenger- og motstanderargumenter. Tilhengernes argumenter er uttalelser som utdyper hvorfor kjønnskvalifisering i private bedriftsstyreverv bør bli lovfestet, mens motstandernes argumenter er uttalelser som utdyper hvorfor kjønnskvalifisering i private bedriftsstyreverv ikke bør bli lovfestet.

Etter en grundig analyse av empirien, blir det tydelig at også i dette datamaterialet kan tilhengersidens argumenter deles opp i de tre kategoriene: rettferdighetsargumenter, nytteargumenter og demokratiargumenter. Det er altså argumenter som henholdsvis er basert på et ideal om rettferdighet forstått som kjønnsbalanse, nytten av kjønnsbalanse og retten til å delta og bli representert. Noen ganger vil en kunne se at argumenter kan kategoriseres i flere enn én av disse kategoriene, slik som argumenter som går på retten til deltakelse og

representasjon som baserer seg både på en rettighetstanke og demokratiske prinsipper, allikevel er det en tydelig og gjennomgående tredeling av argumentasjonen som foregår blant tilhengerne i løpet av de ti årene som er undersøkt. Hovedinnholdet i de ulike argumentasjonstypene skal gjennomgås nærmere under.

På motstandersiden er det, i likhet med høringsvarene fra 1980 og 1999, de samme argumentasjonstypene som gjør seg gjeldende. Her brukes altså rettferdighetsargumentene til å argumentere for hvorfor lovfestet kjønnskvoltering *ikke* er rettferdig, snarere enn det motsatte som vi finner på tilhengersiden. Det er også på motstandersiden et skille mellom nytte- og kvalifikasjonsargumenter, som ikke er like tydelig på tilhengersiden. På tilhengersiden forekommer altså både nytteargumenter og kvalifikasjonsargumenter som sammen kan kategoriseres under nytteargumenter. I motstandernes argumenter er disse av mer ulik art. Videre brukes også demokratiargumenter på motstandersiden. Argumentene som farger motstandersiden i debatten er altså basert på en tanke om retten til å være fri for likestillingstvang, de negative konsekvensene av kjønnskvoltering i næringslivets styrer, og eiernes rett til et fritt aksjonærdemokrati. I likhet med tilhengers argumentasjon skal hovedinnholdet i motstandenes argumentasjonstyper gjennomgås nærmere under.

Det blir altså tydelig at også i avisdebatten mellom 1999 og 2009 er det gjensidig utelukkende argumenter som dominerer, ettersom aktørene bruker argumenter og motargumenter under de samme overskriftene slik som i høringsvarene fra 1980 og 1999. Men til tross for at argumentasjonstypene som er identifisert i denne oppgaven viser seg å være svært like Teigens kategorier fra høringsvarene, er det noen tolkninger som har blitt gjort annerledes her. Det som i Teigens artikkel kategoriseres som "kvalifikasjonsargumenter" velger jeg her i noen tilfeller å kalle nytteargumenter. Årsaken til dette er at argumenter som baserer seg på "kvinner som nytte" og "kvalifikasjoner som nytte" kan kategoriseres sammen, og at nytteargumenter derfor blir en mer beskrivende tittel på slike argumentasjonstyper. For noen argumenter er derimot kvalifikasjonsargumenter en mer beskrivende kategori, ettersom de baserer seg på ideen om at det er kvalifikasjoner som er viktig og ikke kjønn. Videre skal jeg se nærmere på de ulike grupperingene av argumenter, for å gi et bredere bilde av hva som inngår i dem.

7.2 Tilhengernes argumenter

Tilhengernes argumenter er basert på mange normative og verdibaserte prinsipper knyttet til rettigheter og demokrati. Andre argumenter er opptatt av hvordan kvinner kan gjøre nytte for seg i bedriftsstyrer.

7.2.1 Tilhengernes rettferdighetsargumenter

Rettferdighet fremkommer indirekte som et hovedargument for kvotering, særlig uttrykt som en argumentasjon for å fremme kjønnsbalanse.

”Tror det er nødvendig med noen aktive konkrete tiltak for å skynde på. Sånn sett støtter jeg regjeringens forslag om kvotering” (DN 08.04.02).

Inger Østensjø, direktør for Høgskolen i Stavanger og styremedlem i Statkraft og Rogaland Teater.

Det er denne type argumenter som fremtrer hyppigst blant tilhengerne i dette datamaterialet. Argumentasjonen bak denne kategorien går ut på at kjønnsbalanse er et prinsipp, og at en delt kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer derfor er legitimt. Et stort antall aktører bruker denne formen for argumentasjon uten å utdype dette noe videre. På denne måten ser vi sterke likhetstrekk med tilhengernes argumentasjon fra 1980 og 1999, der dette ”likhetstegnet mellom kjønnsbalanse og rettferdighet” fremstilles som et faktum som ikke krever ytterligere utdyping (Teigen 2002).

Det er allikevel noen aktører som kommer med ulike former for utdyping eller støttende argumenter til denne argumentasjonen. Blant annet sies det at kvotering til private bedriftsstyrer er riktig fordi: ”det fungerer jo i politikken”, ”næringslivet klarer det ikke selv” og som i eksempelet over: ”kjønnsbalansen er så dårlig at kvotering er nødvendig”. Vi ser altså at aktørene ikke videre argumenterer for hvorfor kjønnsbalanse er rettferdig, og derfor tilsynelatende anser dette som en selvsagt sammenheng og et like selvsagt mål for næringslivet.

”Tiden er inne for å lete andre steder enn i herreklubber. Det er åpenbart at næringslivslederne ikke mener alvor når de sier at de vil ha flere kvinner inn i sine styrer, ellers ville det jo ha skjedd noe” (DN 18.06.02). Margareta Winberg, Sveriges likestillingsminister.

Den argumentasjonen som kommer frem i sitatet over, kommer under rettferdighets-kategorien som et slags urettferdighetsargument. Gjennomgående i datamaterialet er det en

tydelig uttalt enighet på tilhengersiden om at rekruttering til styreverv i næringslivet foregår innenfor lukkede og mannsdominerte miljøer. Argumentene tilknyttet disse virkelighetsoppfatningene er derfor basert på at den eksisterende situasjonen er uønskelig, og at kjønnskvoltering er et riktig botemiddel mot situasjonen. Det forekommer også argumenter som direkte sier at det eksisterer dårlige holdninger til kvinner innenfor disse mannsdominerte nettverkene. Et eksempel er denne uttalelsen fra kommunalminister Erna Solberg i 2005:

”Jeg er jo prinsipielt ikke tilhenger av kvotering, hverken av kjønn eller annet. Men vi ser jo at vi slåss mot ekstreme fordommer, som de som tar beslutninger ikke selv er klar over at de har, sier Erna Solberg, og forsvarer at en positiv favorisering av kvinner må til” (DN 02.05.05)

Denne situasjonsbeskrivelsen fungerer også som bakgrunnen for tilhengers argumenter om at kjønnsbalanse er prinsipielt og at lovfestet kjønnsrepresentasjon i denne sektoren er legitimt. På mange måter kan de to foregående sitatene knyttes direkte til motstandernes rettferdighetsargumenter, ettersom tilhengerne her bruker urettferdighet som årsak til sin støtte til loven, i motsetning til motstanderne som argumenterer med at lovfestet kjønnsrepresentasjon i næringslivet i seg selv er urettferdig.

7.2.2 Tilhengers nytteargumenter

Den andre hovedtypen av argumenter for kvotering legger vekt på nytteaspektene ved en jevnere kjønnsrepresentasjon.

”Vi trenger mangfold også i toppledelsen. Ulike mennesker, som kan bryne seg på hverandre, er det som gir kreativitet og verdiskapning. Jeg tror likevel at når vi nå får opp antall kvinner i styrene, så vil det også ha en positiv effekt på ledelsen i selskapene. Det blir en vinn-vinn-situasjon” (Aftenposten 02.12.04).
Handels- og næringsminister Børge Brende.

Argumentasjonen innenfor denne kategorien er oftest basert på at bedriftene vil komme bedre ut av å ha flere kvinner i styrene i privat virksomhet – noen sier også direkte at bedriftene vil tjene på styrekvinnens kompetanser og ressurser. Som i eksempelet over argumenteres det også med at mangfold trengs, og at det gir bedre samarbeidsklima. Det er altså en gjennomgående idé at bedriftene vil komme bedre ut av å ha flere kvinner i styrene.

Noen brukere av nytteargumentet bygger argumentasjonen sin på forrige kategori; enigheten om at rekruttering til styreverv foregår innenfor lukkede og mannsdominerte miljøer. De

mener at lovfestet kjønnsrepresentasjon i privat virksomhet vil føre til bedre kvalitetssikring ettersom styret blir bredere sammensatt når man begynner å rekruttere utenfor de lukkede mannsdominerte miljøene. Dette støttes opp med argumenter om at disse miljøene ikke nødvendigvis holder på den beste kompetansen.

7.2.3 Tilhengernes demokratiargumenter

Mannsdominansen i næringslivets toppsjikt hevdes for det tredje å utgjøre et viktig demokratiproblem.

”Det er et demokratiproblem at halvparten av den voksne befolkning er ekskludert fra store deler av samfunnslivet der viktige beslutninger tas” (Aftenposten 08.03.05).

Laila Dævøy, likestillingsminister (KrF).

Aller sist på tilhengernes argumentasjonsliste, har vi demokratiargumentene. Disse er ikke like hyppig brukt som de to foregående argumentasjonstypene, men henvender seg som en direkte motpart til motstandernes demokratiargument. Det argumenteres her med at det er et demokratiproblem at halve befolkningen er nærmest ekskludert fra beslutningsmakta i næringslivet. I forbindelse med dette sies det også at kjønnsbalanse bør være lovfestet slik at begge kjønnene skal få reell innflytelse og makt. At aktørene som bruker disse argumentene anser næringslivet som et forum for makt og innflytelse, og som nært knyttet til demokratiske prinsipper om deltakelsesrettigheter, er et tema som skal drøftes nærmere i neste kapittel.

I Teigens analyse av hørings svarene fra 1980 og 1999, som fant argumenter av svært lik art som de argumentene som utspilte seg i dette datamaterialet, kategoriserer hun tilhengernes demokratiargumenter som rettferdighetsargumenter. Til tross for at disse uttalelsene er nært knyttet til rettferdighetsidealer, noe vi ser tydelig uttrykt i ideen om at kvinner som gruppe har visse deltakelsesrettigheter i næringslivet, vil det allikevel være fruktbart å også se denne delen av argumentasjonen som et demokratiargument.

Årsaken til dette er at tilhengerne her trekker kvinnes deltakelsesrettigheter, som tradisjonelt har vært et sentralt prinsipp i demokratisk-politisk praksis, opp som et krav det er legitimt å stille til næringslivet. Olsen (1998) peker på at dette kan være et tegn på den institusjonsforvirringen som har utbredt seg som konsekvens av fristillingen av statlige bedrifter og andre statlige reformer inspirert av New Public Management, som har blitt

hyppig brukt av den norske staten i løpet av de siste 20 årene (Olsen 1998). Det representerer altså en utvidelse av forståelsen av bredden av demokratiske plikter og demokratiets rekkevidde, når slike rettigheter også forventes å skulle gjelde i næringslivet. At dette direkte appellerer til demokratiske prinsipper understreker altså behovet for å fremheve dette i en egen kategori.

7.4 Motstandernes argumenter

De som er identifisert som motstandere av en kvoteringslov for bedriftsstyrer, benytter seg til sammen av fire ulike argumentasjonstyper. De er oftest basert på normative prinsipper, men noen av argumentene har også grunnlag i lovmessige motstridninger til kvoteringsforslaget.

7.3.1 Motstandernes rettferdighetsargumenter

Også for motstanderne fremstår rettferdighetsperspektivet indirekte som hovedargumenter mot kvotering. Statlig inngripen anses ikke som den rette måten å oppnå kjønnsbalanse på.

”- Vårt standpunkt er fundert gjennom en liberalistisk tilnærming, sier Jensen. Hun har ledet programkomitéen som svart på hvitt slår fast at «konkurransen innenfor et fritt markedsøkonomisk system er den beste garanti mot diskriminering»”. (Siv Jensen sitert i Aftenposten 08.03.05).

Motstandernes rettferdighetsargumenter går i hovedsak ut på at de anser fritak for tvang som et prinsipp, som ikke bør innskrenkes i næringslivet. Verdiuttalelser i forbindelse med slike argumenter er ofte at kjønnsbalanse bør være frivillig og at det bør eller kan utvikle seg av seg selv.

Noen mener også, som i sitatet ovenfor, at tvang er uheldig fordi konkurranse er den beste garanti mot diskriminering og at kvotering i seg selv er diskriminering. I motsetning til gjennomgangen av høringssvarene fra 1980 og 1999, der Teigen påpeker at tilhengersiden av debatten nevner diskriminering i vage ordlag, tar deler av motstandersiden her direkte tak i diskrimineringstemaet og bruker det som et argument mot lovfestet kjønnskvolterung. Ikke bare tar motstanderne derfor direkte til motmæle mot tilhengers rettferdighetsargumenter, men ved å bruke diskrimineringsargumentet tar noen altså i bruk sterkere og mer ladede begreper for å argumentere for sitt syn.

I denne kategorien er det også flere argumenter som går ut på at regjeringen må klare å skape kjønnsbalanse i sine egne styrever før de krever det av andre – et argument som baserer seg mer på situasjonsbeskrivende fakta enn prinsipielle verdiutsagn som dominerer de tidligere nevnte uttalelsene i kategorien.

7.3.2 Motstandernes kvalifikasjonsargumenter

Disse argumentene er basert på en idé om at kjønn ikke er et legitimt seleksjonskriterium, og at lovfestet kjønnskvolterering derfor ikke er legitimt.

”Jeg synes ikke noe om kvotering. Styreverv bør man gjøre seg fortjent til gjennom erfaring og kvalifikasjoner. Kjønn, religion, hudfarge, et cetera, må ikke spille noen rolle. Man gjør kjønnskampen en bjørnetjeneste ved å tre slike regler ned over hodet på bedriftene. Var jeg kvinne, ville jeg vært flau hvis jeg var kvotert” (DN 26.02.02).

Ola Mæle, investor.

På denne siden av debatten, ser vi som nevnt et sterkere skille mellom kvalifikasjons- og nytteargumentene enn det vi ser på tilhengersiden. Kvalifikasjonsargumentene er i stor grad opptatt av formelle kompetanse- og kvalifikasjonskrav, og at disse bør være viktigere enn kjønn. Uttalelser som støtter oppunder dette er som i eksempelet ovenfor, opptatt av at næringslivet ikke bør velge styremedlemmer på bakgrunn av kjønn. Det argumenteres også imot ideen om at kjønn i seg selv er en egenskap som fører med seg særegne kompetanser eller kvalifikasjoner, ved å poengtere at kvinner er en heterogen gruppe.

Et annet kvalifikasjonsargument, som skiller seg litt fra denne avvisningen av at kjønn er en viktig egenskap, går ut på at kvinner med styrekompentanse er lite tilgjengelige eller vanskelige å finne. Denne argumentkategorien er derfor todelt. De første argumentene går ut på å avvise kjønn som et legitimt seleksjonskriterium, og deretter påpekes det at kvinner med styrekvalifikasjoner dessuten er lite tilgjengelige.

7.3.3 Motstandernes nytteargumenter

Den tredje hovedtypen av argumenter mot kvotering legger vekt på de negative konsekvensene som en kvoteringslov i bedriftsstyret kan føre til.

”Alle særordninger som norske selskaper blir pålagt, vil påvirke hvordan utlendinger ser på norske selskaper. De kan bli lavere vurdert, det vil si at dette kan gå ut over aksjekursen, altså verdien av selskapene” (Aftenposten 08.03.02).

NHO-direktør Sigrun Vågeng.

Motstandernes nytteargumenter går ut på at kjønnskvoltering kan få uheldige konsekvenser, i motsetning til de heldige konsekvensene som tilhengerne forventer. Eksempler som blir gitt er at det ”kan skape motvilje blant styremedlemmene”, ”det kan undergrave kvinnens rolle”, ”det kan skape mistillit til ”kvoterte” kvinner”, ”det kan bremse kursutviklingen og bli mindre lønnsomt”, ”lukkede kvinnenettverk vil ta over for lukkede mannlige nettverk”, og ”kvotering vil gå på bekostning av kompetanse”. Påstanden om at kvotering vil gå på bekostning av kompetanse kan også knyttes til kvalifikasjonsargumentene, ettersom disse eksplisitt er opptatt av kompetansens relevans framfor kjønn. At kvotering vil gå på bekostning av kompetanse er dog også et uttrykk for hvordan kjønnskvoltering i private styrer kan skape unytte.

Motstanderne av kvotering er her altså opptatt av de negative konsekvensene dette kan ha for kvinner som gruppe, men også hvordan dette kan ha negative konsekvenser for organisasjonen i sin helhet. Som eksemplifisert i sitatet ovenfor, konkluderer flere motstandere med at organisasjonen vil kunne komme til å tape økonomisk på grunn av kjønnskvoltering.

7.3.4 Motstandernes demokratiargumenter

Den siste argumentasjonstypen som motstanderne av kjønnskvoltering bruker, er opptatt av hvordan en slik lov vil komme i konflikt med allerede etablerte retningslinjer for aksjonærenes styringsrett.

-”Kvotering vil berøre eiernes rett til å velge hvem som skal representere dem i bedriften. Staten kan da ikke bestemme hvem frie mennesker stemmer på?” (Aftenposten 04.09.99).

Visadministrerende direktør i NHO, Kristin Clemet.

Når de bruker argumenter som her er kategorisert som demokratiargumenter, er motstanderne opptatt av bedriftseiernes beslutningsrettigheter, i motsetning til tilhengerne som er opptatte av kvinnenens rett til beslutningsmakt. På mange måter kan derfor dette argumentet også knyttes til rettferdighetsargumentet, som tidligere nevnt, fordi det nettopp handler om eiernes

rettigheter. Samtidig er aksjonærdemokratiet lovfestet, og argumentet går derfor på at staten overstyrer aksjonærenes demokratiske rettighet til å selvstendig velge styremedlemmer ved å innføre lovfestet kjønnsrepresentasjon. Man ønsker derfor å møte statens lovforslag, med andre, motstridende og allerede lovfestede demokratiske prinsipper.

Vi har nå sett på hvordan argumentasjonen som kommer fram i den tiårige debatten kan deles opp i tilhenger- og motstanderargumenter, samt videre i ulike kategorier. Flere av argumentasjonskategoriene som kan identifiseres på hver side av debatten fungerer under de samme overskriftene. Allikevel, eller kanskje nettopp derfor, ser størsteparten av tilhengers og motstandernes argumentasjon ut til å være gjensidig utelukkende. Vi ser også at mange av argumentene kan klassifiseres under flere enn én av kategoriene, og det har blitt gitt begrunnelser for den klassifiseringen som er gjort.

7.4 Bruken av argumentasjonstyper

Etter å ha undersøkt hovedlinjene i den argumentasjonen som fremkom i den tiårige perioden mellom 1999 og 2009, vil jeg nå skape en oversikt over hvor ofte de ulike argumentasjonstypene ble brukt, fordelt på tilhenger- og motstandersiden. I denne delen av empirien vil jeg ikke skille like sterkt mellom avisene, men snarere se på det helhetlige bildet av den undersøkte debatten.

Rettferdighetsargumentenes hyppighet

Av tabell 7.1 ser vi at på tilhengersiden er rettferdighetsargumentet brukt 33 ganger – altså i nesten to tredjedeler av argumentasjonen for kvotering. Videre står nytteargumentene for over en fjerdedel av tilhengers argumentasjon, og demokratiargumentet blir brukt fire ganger.

For motstandernes del står rettferdighetsargumentene for to femtedeler av argumentasjonen, mens demokrati-, kvalifikasjons-, og nytteargumentene er helt likt representert og står hver for seg for en femtedel av argumentasjonen. Vi ser altså at den helhetlige debatten er sterkt dominert av rettferdighetsargumentet, allikevel ser motstandersiden ut til å oftere bruke et større mangfold av argumenter enn tilhengersiden.

Tabell 7.1

Type og antall argumenter for og i mot lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer.			
For	Ant. arg.	Mot	Ant. arg
Rettferdighetsargumentet	33	Rettferdighetsargumentet	23
Nytteargumentet	14	Kvalifikasjonsargumentet	12
Demokratiargument	4	Nytteargumentet	12
		Demokratiargumentet	12
<i>Totalt:</i>	<i>51</i>	<i>Totalt:</i>	<i>59</i>

Argumentasjonstypen er av ulik art i de to avisene (se appendiks 2). I Aftenposten er antallet argumenter fra tilhengerne betydelig lavere enn i DN, men argumentasjonstypen er mer variert ved at de benytter seg oftere av flere argumentasjonstyper. I DN er tilhengers argumentasjon lite variert, og sterkt dominert av rettferdighetsargumentet, mens motstandernes argumentasjon er jevnere fordelt på de ulike argumentasjonstypene.

År og argumentasjonstype

Det er videre interessant at i de årene både tilhengerne og motstanderne argumenterer for sin side av saken i avisene, kan ofte deres argumenter kategoriseres under samme overskrift, altså bruker de argumenter som utelukker hverandre ved å direkte avvise hverandre - samtidig. Dette er ikke like tydelig om man ser avisdebattene hver for seg, og er noe tydeligere i DN enn i Aftenposten.

Det er derimot vanskelig å se en sammenheng mellom år og argumentasjonstyper i det innsamlede materialet. Hyppigst representert per år, det vil si når vi ikke ser på antall ganger argumentasjonstypen er brukt men hvorvidt den er brukt eller ikke, er derimot nytteargumentet på tilhengersiden, og rettferdighetsargumentet på motstandersiden. Hovedsaklig dominerer rettferdighetsargumentene debatten, med unntak av de årene der debatten er svært stille.

7.4.1 Aktørgruppe og argumentasjonstype

I det samlede materialet var det 35 aktører og 59 argumenter i mot en kvoteringslov, mens det var 38 aktører og 51 argumenter for en kvoteringslov. Vi ser derfor at deltakelsen fortoner seg forholdsvis likt, men med noe flere aktører på motstandersiden og noe mer argumenter på

tilhengersiden. Det skal nå undersøkes hvordan de ulike aktørene argumenterte, med utgangspunkt i de argumentasjonstypene som beskrevet ovenfor.

Hvem sier hva blant tilhengerne?

Ser vi til tabell 7.2 oppdager vi at det for tilhengersidens tilfelle er ministre fra Handelsdepartementet som er de eneste aktørene som *ikke* benytter seg av rettferdighetsargumentet. Andre fra offentlig sektor, ministre fra Kommunaldepartementet og representanter for arbeidstakerorganisasjonene uttaler seg utelukkende med rettferdighetsargumenter. Likestillingsdepartementet er den eneste aktørgruppen som bruker argumenter som kan klassifiseres i alle de tre kategoriene.

De resterende aktørene uttaler seg derfor med rettferdighetsargumenter *og* nytteargumenter. Rettferdighetsargumenter er den mest brukte argumentasjonstypen for alle aktørene, bortsett fra for nevnte Handelsdepartementet samt næringslivsledere. Førstnevnte bruker bare nytteargumenter. Også næringslivslederne har en tendens til å argumentere oftere med nytteargumenter.

Regjeringen er hyppigst representert i alle de tre argumentasjonstypene, dog bare delvis når det gjelder nytteargumentene – hvor ingen av aktørgruppene er særlig dominerende. Det kan derfor sies at regjeringen har benyttet seg av et større mangfold av argumenter enn de andre aktørene, men at de i aller størst grad har benyttet seg av rettferdighetsargumentet.

Tabell 7.2

Tilhengers argumentasjon fordelt på aktører					
Rettferdighetsargumentet	Ant.	Nytteargumentet	Ant	Demokratiargumentet	Ant.
Likestillingsdepartementet	7	Andre	3	Likestillingsdepartementet	3
Andre	6	Likestillingsdepartementet	2		
Ledere i offentlig sektor	5	Handelsdepartementet	2		
Arbeidstakerorganisasjoner	3	Næringslivsledere	2		
Andre fra næringslivet	3	Ledere i offentlig sektor	1		
Andre offentlige aktører	2	Norsk Bedriftsforbund	1		
Andre fra offentlig sektor	2	Høyre-politikere	1		
Høyre-politikere	2	Andre fra næringslivet	1		
Norsk Bedriftsforbund	1	Andre offentlige aktører	1		
Kommunaldepartementet	1				
Næringslivsledere	1				
Totalt	33	Totalt	14	Totalt	3

Hvem sier hva blant motstanderne?

I tabell 7.3 ser vi at i likhet med tilhengernes argumentasjon, er rettferdighetsargumentene også hyppigst brukt på motstandersiden. Og det er næringslivslederne som bruker dem mest, i tillegg bruker de kvalifikasjons-, og nytteargumenter oftere enn noen andre av aktørgruppene. Som vi så tidligere, er det næringslivslederne som er oftest representert både når det gjelder aktører og argumenter på motstandersiden i det samlede materialet, derfor kan deres hyppige bruk av de tre argumentasjonstypene være et resultat av dette. De bruker derimot demokratiargumentet sjeldent.

Også representanter for NHO, som er nestemann på lista når det gjelder argumentasjonshyppighet, er blant de som oftest bruker rettferdighetsargumenter. NHO er også den aktøren som i aller størst grad benytter seg av demokratiargumentet, men benytter seg lite av de to andre argumentasjonstypene. Vi ser her altså at NHO i større grad benytter seg av prinsipielle argumenter om rettferdighet og aksjonærdemokrati, mens næringslivslederne er opptatte av kvalifikasjoner og nytteaspekter i tillegg til rettighetsargumentene.

I likhet med NHO er også Høyre-politikere opptatte av demokratiargumenter. Interessant nok ser vi et politisk skille mellom de partiene som argumenterer mot en kvoteringslov – Høyre argumenterer oftest med demokratiargumenter mens Fremskrittspartiet argumenterer med flest rettferdighetsargumenter.

Tabell 7.3

Motstandernes argumentasjon fordelt på aktører og år							
Rettferdighets-argumentet	Ant.	Kvalifikasjons-argumentet	Ant.	Nytte-argumentet	Ant.	Demokrati-argumentet	Ant.
Næringslivsledere	8	Næringslivsledere	6	Næringslivsledere	5	NHO	5
NHO	7	Andre næringslivet	2	Andre fra næringslivet	3	Høyre-politikere	3
FrP-politikere	3	NHO	1	NHO	2	Næringslivsledere	2
Høyre-politikere	1	Aksjonærforeninga	1	Høyre-politikere	1	Utenriksdep	1
Venstre-politikere	1	FrP-politikere	1	Handelsdepartementet	1	Andre næringslivet	1
Andre	1	Høyre-politikere	1				
Andre næringslivet	1						
AP-politikere	1						
<i>Totalt</i>	<i>23</i>	<i>Totalt</i>	<i>12</i>	<i>Totalt</i>	<i>12</i>	<i>Totalt</i>	<i>12</i>
<i>Forkortelsene i tabellen er gjort for å spare plass. De fullstendige navnene på aktørgruppene kommer frem i de tidligere tabellene.</i>							

Jevn årsfordeling

Tidlig i den undersøkte debatten argumenterer regjeringen i to tilfeller mot lovfestet kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer, og bruker henholdsvis ett nytteargument og ett demokratiargument. Lars Sponheim (V) som minister i Handelsdepartementet uttrykker bekymring for hvordan en utradisjonell norsk styresammensetning kan påvirke bedriftenes konkurransedyktighet i det internasjonale markedet, mens i et høringssvar er Utenriksdepartementet opptatt av at en slik lov kan svekke det eksisterende aksjonærdemokratiet. I de resterende årene argumenterer regjeringsmedlemmene utelukkende for innføringen av kjønnskvoltering i private bedriftsstyrer.

I den store sammenhengen er det derimot lite som tyder på at det er korrelasjon mellom år, aktør og argumentasjonshyppighet. Generelt ser vi at årsvariabelen bekrefter det vi allerede har funnet ved hjelp av de andre variablene; at rettferdighetsargumentet gjennomgående er hyppigst brukt både av tilhengerne og motstanderne.

7.4.2 Aktørgruppe, kjønn og argumentasjonstype

Legger vi til en ekstra variabel, ser vi igjen at det er flest kvinner på tilhengersiden. Kvinnene argumenterer hyppigst med rettferdighetsargumenter. Menn bruker like mye rettferdighetsargumenter som nytteargumenter, men bare ett demokratiargument.

Tabell 7.4

Tilhengers argumentasjon fordelt på aktører og kjønn								
Rettferdighetsargumentet	K	M	Nytteargumentet	K	M	Demokratiargumentet	K	M
Likestillingsdepartementet	7	-	Likestillingsdepartementet	2	-	Likestillingsdepartementet	2	1
Norsk Bedriftsforbund	-	1	Norsk Bedriftsforbund	-	1			
Kommunaldepartementet	1	-	Handelsdepartementet	-	2			
Arbeidstakerorganisasjoner	1	2	Næringslivsledere	2	-			
Næringslivsledere	1	-	Ledere i offentlig sektor	1	-			
Andre fra næringslivet	3	-	Andre offentlige aktører	1	-			
Ledere i offentlig sektor	5	-	Andre	3	-			
Andre offentlige aktører	2	-	Høyre-politikere	1	-			
Andre fra offentlig sektor	2	2	Andre fra næringslivet	1	-			
Andre	6	-						
Høyre-politikere	2							
Totalt	30	3	Totalt	11	3	Totalt	2	1
	33			14			3	

Den eneste mannen som bruker demokratiargumentet tilhører den aktørgruppen på tilhengersiden med hyppigst argumentasjon, Likestillingsdepartementet. Mennenes representasjon på tilhengersiden er derimot så marginal at det vil bli usikkert å konkludere videre fra disse tallene. Det fremkommer altså ingen tydelig tendens hos mennene, men tendensen hos kvinnene at de oftere bruker rettferdighetsargumentet.

Tabell 7.5

Motstandernes argumentasjon fordelt på aktører og kjønn											
Rettfærdighets-argument	K	M	Kvalifikasjons-argument	K	M	Nytteargument	K	M	Demokrati-argument	K	M
NHO	6	1	NHO	1	-	Handelsdep.	-	1	NHO	5	-
Næringslivsledere	2	6	Aksj.foreningen*			Næringslivsledere	2	3	Utenriksdepart.*		
Høyre-politikere	1	-	Næringslivsled.	3	3**	Andre næringsl.	2	1	Næringslivsledere	1	1**
Venstre-politikere	1	-	Andre næringsl.	-	2	NHO	1	1	Andre næringsl.	1	-
Andre	-	1	FrP-politikere	1	-	Høyre-politikere	-	1	Høyre-politikere	1	1
FrP-politikere	3	-	Høyre-politikere	1	-						
Andre næringsl.	-	1									
AP-politiker	1	-									
Totalt	14	9	Totalt	6	5	Totalt	5	7	Totalt	8	3***
	23			12			12			12	

* Uttalelsen er tatt fra et hørings svar, derav ukjønnnet.
 ** En av kildene representerer et ukjent antall anonyme mannlige næringslivsledere som DN har snakket med
 *** Totalen blir 3 fordi en av kildene er anonym, og er derav ukjønnnet

Tabell 7.5 viser at kvinnelige NHO-representanter er de som argumenterer oftest mot kjønnskvoltering i bedriftsstyrer, og at de bruker rettferdighets- og demokratiargumenter. I gjennomgangen av aktørrepresentasjonen kom det derimot fram at det er to kvinner som gjennomgående representerer NHO, derfor er det ikke et slikt stort flertall av kvinnelige motstandere i NHO som det kan se ut til i denne tabellen.

Videre er mannlige næringslivsledere svært høyt representert. Som vi husker fra aktørrepresentasjonen, er det mange næringslivsledere som er representert i materialet, og aktørene er derfor flere enn i NHOs tilfelle. Videre tar de mannlige næringslivslederne i bruk aller flest rettferdighetsargumenter, og i forhold til totalantallet også en god del kvalifikasjonsargumenter.

Alt i alt tar både menn og kvinner oftest i bruk rettferdighetsargumentet. Blant kvinnene er derimot demokratiargumentene den nest mest populære argumentasjonstypen, mens for

menneskes del er denne argumentasjonstypen minst populær – de har nytteargumentene som sin nest mest brukte argumentasjonstype.

Når man inkluderer årsvariabelen, gir det ingen tydelig forskjell mellom menn og kvinner. Derfor er korrelasjonen mellom kjønn, aktør og år liten, men det er noe korrelasjon mellom kjønn og argumentasjonstype.

Argumentasjonens art

I dette kapitlet er argumentasjonen som fremkom i det innsamlede datamaterialet lagt frem. Først er den satt i sammenheng med de argumentkategoriene som Teigen trakk ut fra høringssvarene på kvoteringsforslagene fra 1980 og 1999. Det ble da funnet at den argumentasjonen som ble brukt i diskusjonen rundt de to kvoteringsforslagene som kom i 1999 og 2002 var av svært lik karakter som i Teigens datamateriale. Tilhengerne og motstanderne ser ut til å bruke gjensidige utelukkende argumenter. Dette gjøres ved at hovedparten av begrunnelsene deres er basert på normative syn; altså om hvordan kjønnslikestilling og statlig aktivitet bør foregå og hvordan det ikke bør foregå.

Videre er de identifiserte argumentkategoriene fra dette datamaterialet satt i sammenheng med aktørgruppe, år og kjønn. Her er hovedtendensen at rettferdighetsargumentene brukes oftest av både tilhengere og motstandere. Motstandersiden har derimot en mer mangfoldig bruk av argumentasjonstyper, mens tilhengerne bruker rettferdighetsargumentene i nesten to tredjedeler av argumentasjonen. I neste kapittel skal resultatene fra datamaterialet (som lagt fram i kapittel seks og syv) diskuteres nærmere i sammenheng med ideologiske og nasjonalt forankrede føringer for meningsdannelse og politisk praksis.

8.0 Ideologiske kollisjoner

Jeg vil her ta tak i resultatene som fremkom i de to foregående kapitlene, og diskutere dem i lys av det teoretiske utgangspunktet som ble omtalt i kapittel to til fire. Jeg vil altså se på innholdet i argumentene i sammenheng med ideologiske føringer for meningsdannelse, og deretter diskutere den sammenhengen mellom aktør og argument som ble funnet i kapittel seks.

8.1 Mot en aktør- og argumentanalyse

I forrige kapittel ble det laget en oversikt over de ulike argumentasjonstypene som er brukt i avisdebatten, og det ble undersøkt i hvilken grad de ulike aktørene benyttet seg av ulike argumentasjonstyper. Videre skal disse funnene diskuteres grundigere, i lys av normative posisjoner og ideologiske utgangspunkt.

8.1.1 Rettferdighetsargumentene

I argumentasjonen ser vi at de aktørene som er representert og argumenterer hyppigst – regjeringen, ledere i offentlig sektor, næringslivsledere og NHO – alle bruker rettferdighetsargumenter oftest. Det er altså prinsipielle argumenter for eller i mot bruken av lov for å oppnå kjønnsbalanse, som preger debatten. Med andre ord ser vi at tilhengerne og motstanderne i mediedebatten mellom 1999 og 2009 står med føttene godt plantet i hver sin leir av prinsipielle, ideologiske holdninger som ikke lar seg forene, i likhet med det som ble funnet i høringssvarene fra 1980 og 1999. At hovedlinjene i argumentasjonen har forandret seg så lite på 30 år, illustrerer den ideologiske kollisjonen mellom tilhengerne og motstanderne av kjønnskvoltering. Kjønnskvoltering i næringslivet viser seg derfor å være et symbol på sterkt institusjonaliserte grenser mellom tradisjonelle liberal- og sosialdemokratiske verdier, i følge argumentasjonen som er observert her.

Som vi har sett tidligere, er det derimot problematisk å skille tilhengerne og motstanderne i aktører med liberaldemokratiske og sosialdemokratiske verdier. Dette fordi regjeringen i løpet av de ti årene som er studert, har bestått av partier med ulike ideologisk tilhørighet. Flesteparten av partiene som stod bak forslagene om lovregulert kjønnsrepresentasjon i næringslivets styreverv var sentrumspartier, mens ett av dem (Høyre) var av en mer liberaldemokratisk opprinnelse. Det er derfor reelt å konkludere med at det er noe som overgår de ideologiske grensene som har spilt inn i den brede aksepten for lovforslaget som

fantas i 2003. I diskusjonen rundt Høyres deltakelse i lovforslaget, skal jeg komme nærmere inn på hva som kan ha forårsaket dette.

Rettferdighet som definisjon

Grunnen til at bruken av rettferdighetsargumentet er slik en sterk indikasjon på denne ideologiske brytningen, er nettopp forståelsen av rettferdighet som blir lagt til grunn for holdningene til debattantene. Både tilhengerne og motstanderne mener at deres holdning til kjønnskvotering i næringslivet er riktig fordi den er rettferdig. Vi er altså her inne på det som ble gjort rede for innledningsvis – nemlig forståelsen av hva som er rett og galt i politisk sammenheng. Det er aktørenes forskjellige politiske preferanser, altså preferanser om hvordan goder, ressurser og muligheter i samfunnet burde bli omfordelt, som preger deres forståelse av hva som er rett og galt, og hva som er legitim statlig handling. Videre så vi også på hvordan det i liberaldemokratisk tenkning ikke er legitimt eller rett at staten behandler mennesker forskjellig på grunn av gruppebaserte egenskaper som kjønn, ei heller at staten forsøker å detaljstyre markedet. I sosialdemokratisk tenkning er derimot omfordeling av goder og særbehandling av spesifikke samfunnsgrupper for å likestille dem med resten av samfunnet, en god, riktig og ønskelig handling. Rettferdighetsargumentene er derfor basert på de to uforenelige prinsippene om frihet fra tvang og frihet til like muligheter.

Definisjon følger yrkessektor

Tilhengers rettferdighetsargumenter blir i størst grad tatt i bruk av Likestillingsdepartementet, ”andre” og ledere i offentlig sektor. At gruppen ”andre” også ligger på topp her, gjør det vanskelig å analysere årsaken bak argumentbruken nærmere ettersom denne gruppen ikke er like konkret som de andre. Denne gruppen består av kvinner, mange av dem med ett bein i næringslivet og det andre i offentlig virksomhet. Det kan derfor tyde på at jo mindre tilknytning kvinner har til næringslivet, jo mer positive er de til en kvoteringslov. Dette kan vi blant annet se ved at kvinner i offentlig sektor er aller mest positive til en kvoteringslov, mens kvinnelige næringslivsledere i aller størst grad er negative til en kvoteringslov.

En type rettferdighetsargumenter som ikke er like sterkt preget av normative uttrykk, er argumentene som er basert på at det er dominerende mannenettverk i næringslivet som bidrar til at kvinnene mye vanskeligere oppnår styreverv. Denne begrunnelsen for hvorfor

kjønnskvoltering er nødvendig til styreverv, lokaliserer grunner organisasjonsinternt, i følge Teigen og Skjeie (2003, s.122).

Diskrimineringsargumentet

Til tross for at det er næringslivslederne og NHO som argumenterer hyppigst med rettferdighetsargumenter på motstandersiden av debatten, er det Fremskrittspartiet (FrP) som bruker de sterkeste ordene i rettferdighetsdebatten. De sier at kjønnskvoltering er diskriminerende, og at konkurransen i markedet er den beste garanti mot diskriminering. Daværende nestleder i Fremskrittspartiet, Siv Jensen, tar her direkte til motmæle mot de andre partienes forståelse av kjønnskvoltering som et middel mot urettferdig fordeling av goder. Det er ingen lignende styrke i tilhengers rettferdighetsargumenter, tilhengerne nøyer seg med å være enige om at kvotering er nødvendig fordi kjønnsbalansen i styrene i private bedrifter statistisk sett har vist seg å være dårlig, uten å begrunne dette noe nærmere. Fra FrP fremkommer det altså sterke katastrofeprofetier om bruken av kjønnskvoltering som likestillingspolitisk virkemiddel. Og diskrimineringsbegrepet, som i tilhengers argumentasjon er underforstått snarere enn understreket, blir uttalt med tydelighet.

En årsak til dette kan være at FrP er Norges største markedsliberalistiske parti, og fungerer forholdsvis alene om denne ideologiske overbevisningen i det politiske landskapet i Norge. Partiet som står dem nærmest, Høyre, bidro til å utvikle loven om kjønnsrepresentasjon i allmennaksjeselskap – til tross for at det var svært kontroversielt innad i partiet. Disse sterke uttalelsene kan derfor være et tegn på Fremskrittspartiets behov for å markere sine holdninger, i et Storting som er preget av mer reguleringsorienterte holdninger. Dette markerer derfor også et markant brudd med den dominerende praksisen i norsk likestillingspolitikk, ettersom kjønnskvoltering allerede på dette tidspunktet ble praktisert innad i mange politiske partier samt i alle offentlige utvalg, styrever, råd og nemnder.

8.1.2 Nytteargumentene

Når argumenter for og i mot politiske vedtak også baseres på nytte, er det lett å se ideenes sammenheng med det mer ideologiske nyttebegrepet utilitarisme. Utilitarismen er en nyttefilosofi som kan knyttes helt tilbake til Jeremy Bentham og John Stuart Mill, to av historiens mest innflytelsesrike politiske filosofer og en av de største bidragsyterne til moderne liberaldemokratisk teori (Held 2000, s. 88). De introduserte slagordet ”størst mulig lykke for flest mulig” (Held 2000, s. 95), som ble en av hovedtankene bak den politiske

liberalismen, ideen om det frie markedet og individuell likebehandling. Hovedtanken var at all autoritet var legitim så lenge den førte til størst mulig lykke for et størst mulig antall mennesker. Innad i dette prinsippet ligger det altså en forståelse av gruppebaserte rettigheter som illegitimt, fordi det gir særbehandling til et fåtall på bekostning av flertallets muligheter.

Populært blant næringslivslederne

Det er næringslivslederne som bruker nytteargumentene mest på motstandersiden, mens det er gruppen ”andre” som bruker dem mest på tilhengersiden. På tilhengersiden er dog denne argumentasjonen så liten i antall og spredt mellom aktørene, slik at ingen av aktørgruppene fremstår med en hyppighet som vil være relevant.

Ord mot ord

Ser vi på innholdet i argumentasjonen blir det igjen tydelig at de ulike partene bruker nytteidéene på grunnleggende forskjellige måter, ettersom tilhengerne er opptatte av de potensielt positive utfallene av bedre kjønnsbalanse, mens motstanderne er opptatte av de potensielt negative utfallene av en slik ordning. Tilhengerne konkluderer, uten å henvise til forskning eller andre bekreftende kilder, at kjønns mangfold vil føre til større kvalitetssikring av bedriftsstyrene, større profitt for bedriftene og bedre samarbeidsklima. Motstanderne konkluderer derimot, også uten henvisning til bekreftende kilder, med at en slik regelbundet kjønnsrepresentasjon kan skape motvilje blant styremedlemmene, skape mistillit til de ”innkvoterte” kvinnene, være mindre lønnsomt for bedriften og vil gå på bekostning av styrenes kompetanse.

Ved å bruke nytteperspektiver som bakgrunn for å analysere deres argumentasjon, blir det derfor tydelig at debattantene kan tolkes som å knytte kvoteringsforslaget til en nyttefilosofi. For motstandernes del kan dette festes direkte til det utilitaristiske verdigrunnlaget som bærer med seg en idé om at det ikke er til alles beste at et fåtall mennesker mottar særordninger. Tilhengerne forsøker derimot å snu dette synet til å handle om at denne typen særbehandling nettopp er til alles beste, ved at bedriftene vil oppleve positive konsekvenser.

Alt i alt bruker debattantene nytteargumenter som et forsøk på å spå utfallene av en kvoteringsordning, med grunnlag i rene personlige resonneringer. At de kommer til så forskjellige konklusjoner, tyder på at nytteargumentene i seg selv bare brukes som en selvforklart buffer for å styrke sin side av saken, snarere enn scenarioer som er reelle og

bekreftet i form av forskning. At ingen av de som benytter seg av nytteargumentene kommer med slike bekreftelser, understreker et behov for forskning rundt temaet som kan bekrefte eller avkrefte de foreslåtte scenarioene fra kvoteringsdebatten. Dette kan bidra til at en eventuell fremtidig debatt kan preges av mer enn normative utsagn og spådommer, ved å bygge på et høyere kunnskapsnivå om effekter av slike virkemidler.

Har ulik tyngde for tilhengerne og motstanderne

Nytteargumentene er derimot ikke brukt i like stort omfang som rettferdighetsargumentene – som brukes oftest i debatten. Disse argumentene står henholdsvis for en femtedel av motstandernes argumentasjon og i overkant av en fjerdedel av tilhengers argumentasjon. For tilhengerne blir det derimot tydelig at nytteargumentene står sterkt, når man ser på den lave dekningsgraden til den tredje og siste argumentstypen; demokratiargumentene.

Når flesteparten av tilhengerne argumenterer ut i fra en prinsipiell holdning til kjønnsbalanse, kan det derfor ut i fra et helhetlig perspektiv se ut til at nytteargumentene fungerer som den forklaringen som mangler i rettferdighetsargumentet. De som argumenterer med rettferdighetsargumentet har altså et forklaringsproblem som forsøkes løst av nytteargumentene. Andre forskere har påpekt at dette videre kan føre til enda et forklaringsproblem dersom man i praksis ikke kan se den nytteeffekten av økt kjønnsbalanse som har blitt lovet (Teigen 2006, s. 195). Motstanderne opererer derimot med en rekke flere argumenter som de bruker like ofte som nytteargumentene, og nytteargumentene står derfor ikke alene som supplerende til motstandernes rettferdighetsargumenter.

Bruker motstandernes egne verdier

Ved bruk av nytteargumentene tar tilhengerne i bruk bedriftsøkonomiske argumenter i form av en lovnad om større profitt og kvalitetssikring ved økt kjønnsbalanse i bedriftsstyrene. Tilhengerne, som argumenterer for et utjevne og omfordelende reguleringspolitisk redskap, tar her i bruk næringslivets egne verdier og virksomhetsgrunnlag i sine argumenter. De tar altså i bruk en markedsorientert begrunnelse som Helga Hernes kaller ”forskjellsargumentet” (Hernes 2004). Denne argumentasjonsmåten har på flere måter blitt kritisert av kjønnsforskere for å bidra til en sterkere polarisering av ”det kvinnelige” og ”det mannlige”, og for at fokus flyttes ”fra retten til deltakelse til spørsmål om hva nykommerne har å bidra med” slik at mer kritiske refleksjoner rundt kjønnshierarkier og reproduksjonen av disse forsvinner (Teigen 2006, s. 195-196). Det kan altså synes som at tilhengers forsøk på

å argumentere på motstandernes eget språk, skaper en form for problematikk i forhold til den mer prinsippbaserte og diskrimineringsorienterte delen av tilhengers argumenter, og at de havner i konflikt i stedet for å utfylle hverandre.

8.1.3 Demokratiargumentene

På tilhengersiden er Likestillingsdepartementet den eneste aktørgruppen som benytter seg av argumenter basert på demokrati; at mangelen på kvinnelig deltakelse i styrene i næringslivet er et demokratiproblem, fordi det begrenser kvinners mulighet til innflytelse og makt. Denne argumentasjonen har også blitt brukt i den internasjonale debatten (Verloo 2007, s. 26 og Dahlerup 2007).

At aktørene som bruker disse argumentene anser næringslivet som et forum for makt og innflytelse, og som nært knyttet til demokratiske prinsipper om deltakelsesrettigheter, kan sees i tråd med den institusjonsforvirringen som Olsen (1998) snakker om at skjedde da staten fristilte en rekke bedrifter på 1990-tallet. Når statlige bedrifter ble inkludert i næringslivet, oppstod det altså en institusjonsforvirring ettersom stat og næringsliv tidligere har vært sterkt adskilt. En idé om at staten bør regulere kjønns sammensetningen i private styrever av hensyn til demokratiske deltakelsesrettigheter, bærer med andre ord med seg en idé om at næringslivet også kan være arena for statlig politikk.

Denne ideen kan også knyttes til feministiske tradisjoner, som lenge har kjempet for en bredere definisjon av hva som er statlig ansvar og politisk relevant, for slik å øke statens muligheter til å aktivt fremme likestilling av kjønnene (Verloo 2007, s. 28).

Kvoteringsloven versus aksjonærdemokratiet

Motstandernes demokratiargumenter er på den annen side basert på en konfliktfylt situasjonsbeskrivelse, ettersom det pekes på at den foreslåtte kvoteringsloven strider i mot loven om aksjedemokratiet. Flesteparten av disse argumentene fremsettes av NHO, som representerer bedriftene i næringslivet. Høyre-politikere finner også størsteparten av sin argumentasjon innenfor denne kategorien. Prinsippet om å bevare aksjonærdemokratiet og eierens styringsrett ser altså ut til å være en av de viktigste årsakene til at NHO og Høyre er i mot kvoteringsloven.

Dersom en skal prøve å knytte dette til renere politiske utgangspunkt for meningsdannelse, vil det være relevant å knytte det til liberalismens idé om et marked fritt for statlig inngripen. Aksjonærdemokratiet og eiernes styringsrett er altså noen av symbolene på den liberaliseringen av norsk næringsliv som har foregått de siste årene (Olsen 1997, Olsen 1998, Engelstad et al 2003, s. 16). Det er altså reelt også å knytte motstandernes demokratiargumenter opp mot liberalistiske verdisystemer.

Intet nytt fra tilhengerne

Avslutningsvis ser vi at når tilhengerne og motstanderne bruker hensynet til demokrati som en begrunnelse for sitt syn, tar tilhengerne tak i mer abstrakte og verdimessige utsagn mens motstanderne peker hvordan dette vil stride mot allerede etablerte demokratiske praksiser. Altså møter tilhengerne fremdeles på det forklaringsproblemet som fulgte rettferdighetsargumentet, ettersom de fremdeles lener seg på verdier og rettferdighetstanker, mens motstanderne her forsøker seg på en mer legal tilnærming ved å vise til andre lover om demokratiske rettigheter som vurderes å være i strid med lovforslaget.

8.1.4 Kvalifikasjonsargumentene

De argumentene som er skilt ut som kvalifikasjonsargumenter er basert på faktorer som ikke kan knyttes til et mer overordnet hensyn til utilitarismens nytteprinsipp, men snarere til forholdet mellom kjønn og kvalifikasjoner. Aktørene som bruker denne argumentasjonstypen mener at det ikke er eller bør være noe likhetstegn mellom disse to begrepene. De fordrer også et prinsipp om at man bør gjøre seg fortjent til styreverv på lik linje med andre. Altså spiller prinsippet om likeverd også inn i denne argumentasjonstypen. Slik blir det tydelig at denne argumentasjonstypen kan sees som en blanding av et normative og resultatbaserte (nyttebaserte) argumenter.

Basert på prinsippet om likebehandling

Også når det gjelder denne typen argumentasjon, er det næringslivsledere som i aller størst grad er representert. Dette samsvarer med funnene fra Makt- og demokratiutredningen 1998-2003, om at næringslivslederne har mer liberalistiske holdninger og er mer skeptiske til kjønnskvoltering enn andre ledere (Skjeie og Teigen 2003, s. 183). Samtidig samsvarer det med funnene fra dette datamaterialet; at næringslivslederne bruker argumenter som kan knyttes til liberalistiske verdisystem – slik som at prinsippet om likebehandling tilsier at særbehandling av spesifikke grupper ikke er legitimt.

Utilgjengelige kvinner – en myte?

At kvinnene er utilgjengelig, og vanskelige å finne til styreverv, er også et av argumentene som betegner seg under denne kategorien. Argumentene kommer utelukkende fra menn, blant annet fra Eltek-sjef Morten Angelil som sier til Dagens Næringsliv (26.02.02) at han er redd ”kvotering vil påtvinge styrene ukvalifiserte medlemmer”, og at ”det er få kvinner som viser interesse”. Med Teigen (2002) kan vi si at dette argumentet lider ”av en form for historisk slitasje” på grunn av den store økningen av kvinner i alle yrkessektorer, så vel som i høyere utdanning. I likhet med høringssvarene fra 1980 og 1999, kan dette argumentets lave tilslutning i datamaterialet tyde på at denne sannheten er i ferd med å modereres blant motstanderne.

8.1.5 Argumentasjonstyper og føringer for meningsdannelse

I kapittel syv ble argumentasjonstypene som kom frem i datamaterialet nøye forklart og kategorisert, samtidig som at vi fikk en oversikt over hvilke aktørgrupper som benyttet seg av de ulike argumentasjonstypene, og i hvilken grad de gjorde det. Når vi nå har diskutert disse funnene nærmere, danner det seg et tydeligere bilde av hvordan ideologi og politiske verdssystemer er knyttet til ulike aktørgrupper og deres argumenter.

De hyppigst brukte argumentene, rettferdighetsargumentene, er basert på de to uforenelige prinsippene om frihet til like muligheter og frihet fra tvang; to prinsipper som er sterkt knyttet til henholdsvis sosialdemokratiske og liberaldemokratiske tradisjoner. Bruken av argumenter basert på prinsippene om positiv frihet var størst blant aktører med tilknytning til staten, og bruken av prinsippene om negativ frihet var størst blant næringslivsledere og NHO.

Videre er nytteargumentene basert på påstander om kjønnskoteringslovens konsekvenser. Det er næringslivslederne som i størst grad benytter seg av nytteargumentene på motstandersiden, mens nytteargumentet er spredt utover en lang rekke aktørgrupper på tilhengersiden.

Når det gjelder demokratiargumentene møter tilhengerne fremdeles på det forklaringsproblemet som fulgte rettferdighetsargumentet, ettersom de fremdeles lener seg på normative verdier og rettferdighetstanker, mens motstanderne bruker en mer juridisk orientert tilnærming ved å vise til andre lover om demokratiske rettigheter. Også her er det en polarisering mellom regjeringen og næringslivet. Ved at aksjonærdemokratiet i seg selv er et

symbol på næringslivets selvstendighet og det frie markedet, kan igjen trådene trekkes tilbake til de liberalistiske trekkene som ligger bak flesteparten av motstanderens begrunnelser.

Prinsippet om likeverd legger også utgangspunktet for kvalifikasjonsargumentene fra motstandernes side. Den underliggende ideen for å bruke disse argumentene, er ideen om at alle skal behandles likeverdig så lenge de har de rette kvalifikasjonene. Her forkastes altså igjen ideen om at særbehandling er et legitimt redskap for å nå et overordnet mål om kjønnsbalanse.

8.2 Aktører og standpunkt

Både i Aftenposten og Dagens Næringsliv er regjeringsmedlemmer, ledere i offentlig sektor og andre fra offentlig sektor, de aktørgruppene som er mest representert på tilhengersiden. Samtidig er de marginalt eller ikke i det hele tatt representert på motstandersiden av debatten. Likeledes er næringslivsledere og NHO mest representert på motstandersiden, samtidig som at de er lavt eller ikke i det hele tatt representert på tilhengersiden av debatten. NHO har derimot et fåtall av representanter, men er høyt representert i avisdebatten argumentasjonsmessig. Allerede her har avisdebatten sterke likhetstrekk med tidligere studier av disse gruppenes ideologiske og prinsipielle holdninger, som ble gjort rede for i kapittel tre.

8.2.1 Regjeringen og interne kontroverser

Regjeringens stødige støtte til kvoteringsforslaget i løpet av tiåret mellom 1999 og 2009, kan ved første blick tyde på at det var en bred enighet om loven blant regjeringspartiene. Bondevik I- og Bondevik II-regjeringene som stod bak forslagene både i 1999 og 2002 var sentrumsorienterte regjeringer preget av ulik grad av politisk liberalisme – fra sosial til konservativ. Derfor kan det se ut til at det er det norske likestillingsorienterte særpreget som har lagt grunnlaget for innføringen av kjønnskvoltering i næringslivet, snarere enn de liberalpolitiske føringene som ligger i disse partienes ideologier. Ser man nærmere på de ulike politiske utspillene fra regjeringsmedlemmene og regjeringspartiene vil man derimot se en regjering som ikke er så samstemt.

Handelsminister Sponheim og Utenriksdepartementets skepsis til lovfestet kjønnskvoltering, som ble uttrykte i henholdsvis Dagens Næringsliv og Aftenposten i 2000 og 2001, er to av tilfellene som beskriver de uenighetene som oppstod innad i regjeringen i forbindelse med

kvoteringsforslaget. Den gang var departementene redde for at en unik norsk kvoteringsordning ville redusere bedriftenes konkurransekraft og potensielt hindre intensjonen om et fritt finansmarked.

Også innad i Høyre var det en stor debatt rundt Høyre-statsrådenes deltakelse i kvoteringsforslaget, og i 2005 oppstod det en offentlig splittelse i partiet. Flesteparten av Høyre-politikerne som uttaler seg i datamaterialet, argumenterer mot lovforslaget. Dette bekrefter at forslaget om kjønnskvoltering representerte noe konfliktfylt for Høyre, som satt i regjering i den undersøkte perioden. Sitatet under bekrefter også de motstridighetene som lovfestet kjønnsrepresentasjon i næringslivet skapte mellom regjeringen og mange på høyresiden i norsk politikk.

- At det offentlige skal gå inn og overstyre eiere i private bedrifter er på tvers av all god Høyre-politikk. Mange oppegående kvinner i Høyre synes dessuten at reglene om kjønnskvoltering i selskapsstyrene er mistillit mot dem som kvinner. Unge Høyre er krystallklare: Vi vil ha disse kvoteringsreglene bort.

Leder av Unge Høyre, Torbjørn Røe Isaksen (Dagens Næringsliv 27.04.05)

Høyres dilemma

Hvordan kan det så ha seg at et parti som i sitt prinsippprogram for perioden 2005-2009 stadfestet at det er ”motstander av radikal kvotering”, kan stå bak et kvoteringsforslag som er så radikalt at det helt unikt i verden? (Høyres prinsippprogram: Fellesskap som gir trygghet 2009). Helga Hernes’ statsfeminisme trer fram som en mulig forklaring på dette: at den norske staten utøver en aktiv politikk for å tilrettelegge for at menn og kvinner skal likestilles både i form av representasjon og spekteret av formelle og uformelle muligheter. I så fall kan dette datamaterialet fungere som et tegn på at denne kvinnevennligheten som Hernes mener praktiseres i Norge, beveger seg på tvers av ideologiske linjer – til det punktet hvor det overstyrrer etablerte politiske skillelinjer.

Det er derimot slik at det sjelden finnes en enkel forklaring på sammensatte prosesser. Det er også detaljer i Høyre-politikken, interne prosesser og allianser, samt press utenifra, som kan være årsaker til at Høyre endte opp med å ta del i dette kontroversielle lovforslaget. Videre skal jeg se nærmere på disse ulike detaljene. Dette må derimot forstås som et forsøk på å skape mangfold i forklaringen bak Høyres deltakelse i lovforslaget, snarere enn et tema som har vært gjenstand for forskning i denne oppgaven.

Først og fremst kan Høyres politiske forhold til næringslivet inneholde en relevant forklaring. I det politiske landskapet i Norge, er Høyre et av de partiene som er det selvstendige markedets aller største støttespillere. I Høyre finnes det også en kvinnebevegelse som er svært opptatt av å oppnå et økt antall kvinner i ledelsesposisjoner. Derfor vil kvinners representasjon i ledelsen i næringslivet være en viktig sak også for Høyre. At Høyres Kvinneforum gav offentlig støtte til kvoteringsforslaget, tyder på at det ble gjort en avveining mellom Høyres ønske om et selvstendig marked fri for statlige reguleringer, og kvinners representasjon i næringslivets ledelse – der sistnevnte vant prioritet.

Samtidig kan media ha spilt en viktig rolle. Mange av avisene som dekket debatten rundt lovforslaget gav stor publisitet til Ansgar Gabrielsen da han i februar 2002 gav offentlig uttrykk for at han ønsket å foreslå kvotering dersom ikke næringslivet selv klarte å øke kjønnsbalansen i sine styrever. Dette var et utsagn som ble fulgt opp nøye av mange medier, og kanskje særlig mye av tabloidpressen. Det presset som resulterte av dette, kan ha bidratt til at den sentrale delen av Høyre bestemte seg for å opptre samstemt i sin posisjon som regjeringsparti.

Det kan altså ha vært en blanding av årsaker til at kvoteringsloven for allmennaksjeselskapene ble foreslått av en regjering som Høyre var en del av, og at Høyre-ministeren Gabrielsen ble en viktig del av denne prosessen. Som nevnt kan også det kvinnevennlige preget over den norske staten, som Helga Hernes kaller statsfeminisme, ha sin plass i årsakssammenhengen. Dersom man tolker statsfeminismen som ”et analytisk redskap for å forklare en samfunnsmessig utvikling”, (Skjeie og Teigen 2003, s. 34) vil det kunne argumenteres med at Høyre opererte i et politisk samfunn preget av kjønnslikestillende praksiser og tradisjoner, som gjorde det enklere for et parti av slik liberalistisk natur å bryte med sine prinsipper.

Bred enighet i Stortinget

Til tross for at to av de tre andre regjeringspartiene som stod bak lovforslagene har en varierende men betydelig grad av liberaldemokratisk opprinnelse, stadfester de fremdeles i dag at de er tilhengere av den fungerende lovregulerte kjønnsrepresentasjonen i allmennaksjeselskap, og eventuelle andre kvoteringsordninger der det er nødvendig (Demokrati som inkluderer alle 2009 og Likestilling 2009). Denne brede støtten til statlig regulering av styresammensetningen i næringslivet er uvanlig i en internasjonal kontekst, og

linjene kan også her trekkes til den aktive likestillingspolitikken som har blitt ført i Norge de siste 30 årene.

I løpet av den undersøkte perioden har det også vært andre regjeringssammensetninger. Fra 2000 til 2001 regjerte Arbeiderpartiet alene, og fra 2005 kom Arbeiderpartiet tilbake i regjering sammen med Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti. Disse to regjeringene var preget av et sosialdemokratisk verdigrunnlag, som er sterkere knyttet til verdier som legitimerer statlig aktivitet for regulering av kjønnsrepresentasjon, en større omfordeling av sosiale goder for økt likestilling mellom kjønnene og et mer regulert næringsliv. Forslaget om lovfestet kjønnsrepresentasjon i næringslivet ble altså viderebehandlet i den første Stoltenberg-regjeringen mellom 2000 og 2001 etter at forslaget ble nedstemt i Stortinget i 1999, og det ble offisielt foreslått av den andre Bondevik-regjeringen i 2002.

Også av partiene som ikke var i regjering i de ti undersøkte årene, var det bare ett som var i mot lovfestet kjønnskvolter, derfor er det tydelig at det er en bred enighet i det norske Storting om at en slik ordning er legitim – i likhet med det som empirien fra Dagens Næringsliv og Aftenposten viser.

8.2.2 Standpunkt og sektortilknytning

Det er en hovedtendens i materialet at standpunkt i kvoteringsspørsmålet følger sektortilknytning. Næringslivslederne og NHO er de aktørgruppene som argumenterer hyppigst i mot en kvoteringslov. Næringslivslederne og NHO forholder seg samstemte med tradisjonelle liberalistiske holdninger om særbehandling på bakgrunn av gruppebaserte egenskaper, som det tidligere er funnet at preger næringslivet. Engelstad et. al. (2003) sin regresjonsanalyse av den norske eliten fant at ledere i næringslivet hadde mer liberalistiske preferanser enn øvrige ledere i norsk arbeidsliv, og i forbindelse med den samme maktutredningen fant Skjeie og Teigen (2003) også ut at næringslivsledere hadde en høy skepsis til kjønnskvolter generelt og aller mest til kvoteringslov i private styrever.

Arbeidstakerne versus lederne i næringslivet

Dette bildet brytes derimot delvis av andre ansatte i næringslivet som deltar i avisdebatten, hvorav nesten 40 prosent av aktørene argumenterer for en kvoteringslov. Denne brytningen i holdningsbildet fra næringslivets side ser heller ikke ut til å ha noen kjønnsmessig forklaringsfaktor.

Arbeidstakerorganisasjonene er for eksempel positive til kjønnskvoltering i næringslivet; både representanter fra Norske Siviløkonomers Forbund og LO argumenterer for loven. At også de aktørene som har tilknytning til næringslivet uten å ha lederstillinger i høy grad argumenterer for en kvoteringslov kan altså tyde på at forslaget virker mer positivt fra arbeidstakernes ståsted enn det gjør fra ledernes ståsted.

8.3 Forskjellen avisene i mellom

I kapittel seks ble resultatene fra datamaterialet lagt frem, og et skille ble gjort mellom de to avisene. Det kom da frem at datamaterialet fra de to avisene er svært ulik, både når det kommer til datamengde og dekningshyppighet av aktører og argumenter.

Aftenposten har en liten dekningsgrad av debatten rundt forslaget om lovfestet kjønnsrepresentasjon i næringslivets styrer. Aktørrepresentasjonen i avisa bærer også preg av mye mindre mangfold enn aktørrepresentasjonen i DN. Det kan derfor synes som at Aftenposten ikke har vært like opptatt av dette temaet, men at det er det sensasjonelle og mest konfliktfylte som rakk over terskelen for å bli publisert. Dette bekreftes ved at motstandernes argumentasjonshyppighet i Aftenposten er også mye høyere enn tilhengeres argumentasjonshyppighet; altså er tilhengerne representert med færre aktører og enda færre argumenter.

I DN er det derimot flere tilhengere og tilhengeres argumenter som presenteres. Det er også flere tilfeller der motstandere forteller sitt standpunkt men ikke begrunner det, og således ikke har blitt inkludert i dette datamaterialet. DN har derfor, i løpet av den tiårige perioden som er studert, en mer balansert dekning av aktører enn det som kommer frem i dette datamaterialet.

En årsak til at dekningen av debatten er mer balansert i DN, kan være at avisen har en sterkere næringslivsprofil enn Aftenposten, og at de derfor har mer rom til å dekke denne spesifikke debatten grundigere, mens Aftenposten også er en ordinær nyhetsavis og har flere temaer å ta hensyn til. Allikevel viser dette datamaterialet at til tross for at Aftenposten har en næringslivsprofil, har de ikke dekt debatten rundt kjønnskvoltering i næringslivet på en særlig balansert eller omfattende måte.

Kjønnsrepresentasjonen i avisene

Empirien viser at det er et flertall av kvinner som kommer til orde i avisdebatten i løpet av de ti årene. Det er vanskelig å anslå årsaken til at kjønnsrepresentasjonen fortoner seg slik. Det kan være et resultat av: redaksjonelle vurderinger, at kvinnene hadde et sterkere engasjement enn mennene, eller tilfeldigheter. Årsaken kan også være en blanding av de nevnte. Skjeie og Teigen (2003, s. 174) finner i forbindelse med Makt- og demokratiutredningen i 2003 at kvinnene i deres eliteutvalg sjeldent var kvoteringsmotstandere. Datamaterialet fra Dagens Næringsliv, som også var betydelig større enn materialet fra Aftenposten, viser samme tendens.

I Dagens Næringsliv forekommer det også flere artikler der journalisten tar direkte kontakt med kvinner med styreverv, for å kartlegge deres syn på saken. Dette kan tyde på at årsaken bak kvinneflertallet i DN var at avisen anså disse kvinnene som viktige referansepunkt i debatten – ettersom debatten handlet om å øke kvinnenes representasjon i styrerommene. Dersom årsaken bak kvinneflertallet var at kvinnene engasjerte seg spesielt mye for denne saken, må man derimot ha tilgang til selve prosessen bak artiklene for å bekrefte dette. Det tyder på at det ble gjort redaksjonelle vurderinger som gjorde at det er et markant flertall av kvinner som debatterer loven i de to avisene.

8.4 Kvoterings økende legitimitet

Kvoteringsspørsmålet er derimot ikke unikt for Norge, og bør derfor avslutningsvis sees i sammenheng med internasjonale likestillingspolitiske utviklinger. I løpet av de siste årene har forskningen rundt kjønnskvotering vært sterkt økende. Årsaken til dette er at kjønnskvotering nylig har vært hovedingrediensen i en bølge av reformer i store deler av verden. Til sammen har nå over hundre land verden over tatt i bruk ulike former for kjønnskvotering (Krook 2008, se også Drude Dahlerup 2005). I hovedsak er dette snakk om kvotering til politiske partier eller andre politiske posisjoner.

I følge Dahlerup (2007) er det land nylig preget at krig, eller som er under en demokratisk oppbygging, som oftere bruker kjønnskvotering for å skape en samfunnsgjenspeilende komposisjon av ulike statlige institusjoner. Og hun peker på at det er økende nasjonalt og internasjonalt press for å øke kvinners politiske representasjon som har vært årsaken til denne

økningen i bruken av kjønnskvoltering. Kvotering til ansettelse og verv utenfor politikken, er derimot fremdeles lite brukt i andre land.

Denne nylige utviklingen tyder på at stater har begynt å se kvoteringsordninger som en form for statlig strategi for å øke kvinnes deltakelse i det offentlige og for å promotere feministiske mål om å øke kvinners helhetlige sosiale, økonomiske og politiske status, konkluderer den amerikanske kjønnsforskeren Mona Lena Krook med (Krook 2007). Hun konkluderer videre med at det er flere årsaker til at kvoteringsordninger blir brukt: kvinnemobilisering for å øke kvinnes representasjon, politiske eliter erkjenner de strategiske fordelene ved å støtte kvoteringsordninger, kvotering er i tråd med eksisterende forståelser av likhet og representasjon, og kvoteringsordninger støttes av internasjonale normer.

Krook peker også på at det er funnet ulike konsekvenser av kvoteringsordningene som har blitt adoptert i de ulike landene. Mange har funnet at kjønnskvoltering har hatt en rekke negative konsekvenser, men det har også blitt identifisert en rekke positive konsekvenser for kvinner i den politiske sfæren. Det blir slik tydelig at dette temaet bør undersøkes nærmere i videre forskning, og de konsekvensene som er nevnt ovenfor bør kartlegges tydeligere.

8. Konklusjon

Et av de overordnede målene for denne forskningsoppgaven var å undersøke hvordan politisk teori og oppfatning av hva som er rett og galt kan ha innflytelse på hva aktører mener om og hvordan de forholder seg til politikk og samfunnsliv. En slik forståelse av rett og galt legger blant annet utgangspunktet for om en ser noe galt i at det er forskjell mellom mennesker og samfunnsgrupper. Og videre hvordan disse forskjellene eventuelt bør løses. I denne oppgaven har det handlet om hva som er rimelige tildelingsprinsipper og hva som er rimelige seleksjonsprinsipper.

Det politiske landskapet i Norge er preget av en sosialdemokratisk rettferdighetsforståelse som er opptatt av at forskjellene mellom mennesker og samfunnsgrupper bør utjevnes ved hjelp av aktiv statlig omfordeling av goder og ressurser. Dette har utviklet seg til at Norge ble det første landet i verden som innførte lovfestet kjønnsrepresentasjon for næringslivet, for å øke kvinners tilgang til styreverv i denne sektoren. Da denne loven bare var på forslagsnivå, tiltrakk den seg mye oppmerksomhet og opposisjonen var stor. Det ble derfor tydelig at det var store deler av samfunnet som mente det var andre løsninger på kjønnsforskjellene i næringslivet.

For å innhente informasjon om denne debatten, har jeg undersøkt hvem som deltok i avisdebatten rundt lovfesting av kjønnsrepresentasjon i private bedriftsstyrer, hvilke argumenter som ble brukt og hva slags verdimeslige utsagn de bar preg av. Til slutt har jeg undersøkt sammenhengen mellom aktørene og argumentasjonen som fremkom i de to avisene.

Hovedlinjene i aktørrepresentasjonen er at den skiller seg inn i regjeringsmedlemmer på den ene siden og næringslivsledere og representanter fra NHO på den andre siden. Også aktørgrupper som ledere i offentlig sektor og Høyre-politikere er høyt representert blant aktørene, som henholdsvis tilhengere og motstandere av loven.

For det andre bruker aktørene en rekke argumenter som kan knyttes opp mot ulike argumentasjonstyper. De fleste argumentasjonstypene som brukes blant motstanderne og tilhengerne av kvoteringsloven kan kategoriseres under de samme overskriftene. Det viser seg på denne måten at argumentene som blir brukt står tvert i mot hverandre. En hovedårsak til

dette, er at argumentene bærer preg av normative utsagn om hvordan samfunnet bør og ikke bør organiseres. Dette tyder på at vi har å gjøre med to virkelighetsforståelser som kolliderer.

Til slutt er aktørene og deres argumentasjon satt i lys av sentrale posisjoner innenfor politisk teori. I denne sammenhengsanalysen er det funnet at standpunkt i kvoteringsaken hovedsakelig følger aktørgruppe. Blant tilhengerne er regjeringsmedlemmer oftest representert, og disse aktørene bruker i hovedsak argumenter basert på sosialdemokratiske holdninger. Blant motstanderne er det næringslivsledere og NHO som er oftest representert, med holdninger som kan knyttes til en liberaldemokratisk posisjon.

Den ideologiske kollisjonen som oppstår i kvoteringsdebatten viser at kjønnskvoltering i næringslivet er et symbol på sterkt institusjonaliserte grenser mellom liberal- og sosialdemokratiske verdier. At de konservative og liberaldemokratiske partiet Høyre ble en av kreftene bak kvoteringsforslaget fra 2002, viser derimot at det også må ha vært andre faktorer enn ideologi som bidro til forslaget om en kvoteringslov. Høyres Kvinneforum og tradisjonell kvinnevennlig praksis i staten kan være noen av årsakene til dette. Slik kan det se ut til at den statsfeminismen som Helga Hernes har begrepsfestet, går på tvers av etablerte politiske idealer i det norske politiske samfunnet.

At det er en norsk særegenhet som var drivkraften bak kvoteringsloven for allmennaksjeselskap, blir enda tydeligere når en ser den i et internasjonalt perspektiv. Det finnes nemlig ingen lignende lov i noe annet land. Til tross for at kjønnskvoltering som likestillingspolitisk redskap opplever økende popularitet, kanskje særlig i nye eller tidligere krigsrammede stater, bruker disse statene bare kvotering i politikken. I Norge har kjønnskvoltering eksistert i flere tiår i noen partier. Dersom det er slik at Norge er et av foregangslandene innenfor kjønnslikestilling, slik det ofte blir portrettert, vil det være interessant å holde et godt øye med utviklingen av kvoteringsbruk i andre land i årene fremover, for å se om praksisene utvikler seg på lignende måter som i Norge.

En annen ting som blir tydelig i den debatten som er analysert og diskutert, er behovet for videre forskning på effekten av kjønnskvolteringsordninger. I bruken av det som er kategorisert som nytteargumenter, oppstod det en ord-mot-ord situasjon mellom tilhengerne og motstanderne som var basert på personlige resonnementer og profetier om utfallene av kvotering. Og det var ingen av aktørene som hadde kilder som kunne bekrefte deres

argumenter. Dersom fremtidig forskning kan ta sikte på å undersøke hva slags effekt slike likestillingspolitiske ordninger har, ville man kunne legge et utgangspunkt for at fremtidige kvoteringsdebatter blir preget av et høyere kunnskapsnivå om ordningenes virkninger. Slik forskning kan blant annet baseres på kvalitative data om ansatte, arbeidsmiljøer og yrker som berøres av en slik lov.

Empirien som er lagt til grunn for denne undersøkelsen gir også grunn til å forske videre på avisdebatten rundt innføringen av kvotering for allmennaksjeselskapene. Årsaken til dette er Aftenpostens magre dekning av debatten, noe som gav en lite omfattende dekning av debatten fra én av de to undersøkte avisene. En annen forskningsoppgave kan med fordel ta tak i andre aviser for å undersøke dette temaet nærmere. Tabloidavisene stiller seg som et godt alternativ, ettersom de hadde en svært aktiv rolle foran kvoteringsforslaget som kom i 2002. Men også andre næringslivsaviser vil være fruktbart å undersøke nærmere. Eventuelt kan også TV og radio være nye medium for slik forskning.

De undersøkelsene som har blitt gjort i denne oppgaven har vært sentrert rundt de aktørene som tar et standpunkt i kvoterings-saken og deres begrunnelser for dette. Fremtidig forskning på samme emne kan eksempelvis også ta for seg hva de som ikke tar noe standpunkt sier. Slik kan man få en mer helhetlig oversikt over mediedebatten om temaet.

Resultatene i denne oppgaven er derimot i sterkt samsvar med tidligere forskning. Det kan derfor forventes at lignende resultater vil gjøre seg gjeldende for lignende undersøkelser i fremtiden. Dette gjelder både aktørgruppenes politiske standpunkt, samt tilhengerne og motstandernes ideologisk-baserte argumenter (se Skjeie og Teigen 2003). Den ideologiske splittelsen i det norske samfunnet er på denne måten vist. Og det ligger bare på de stemmeberettigedes kappe hvordan den ideologiske sammensetningen i Stortinget skal se ut i fremtiden og hvor den skal føre likestillingspolitikken videre.

Litteratur

Bacchi, Carol Lee (1999). *Women, policy and politics*. London: Sage Publications.

Bjerg, Lars (2005). *Vær god: om etik, verdier og kvalitet i journalistikk*. Århus: Ajour.

Brooks, Clem og Jeff Manza (2007). *Why Welfare States Persist: The importance of public opinion in democracies*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Christensen, Tom og Per Lægreid (2000). *New Public Management: the transformation of ideas and practice*. Hampshire: Ashgate.

Dahlerup, Drude (2007). Electoral gender quotas: between equality of opportunity and equality of result. I: *Representation*. Vol 43, nr. 2, s. 73-92.

Dahlerup, Drude (2003). Quotas are changing the history of women. Foredrag: 11.11.2003. Pretoria: South Africa. (Upublisert).

Engelstad, Fredrik, Espen Ekberg, Trygve Gulbrandsen & Jon Vatnaland (2003). *Næringslivet mellom marked og politikk*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Farrelly, Colin (2004). *An introduction to contemporary political theory*. London: Sage Publications.

Fougner, Jan (2007). *Endring i arbeidsforhold: styringsrett og arbeidsplikt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Fraser, Nancy (1997). *Justice Interruptus*. New York: Routledge.

Hatland, Aksel, Tor Inge Romøren & Stein Kuhnle, red. (1994). *Den norske velferdsstaten*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Held, David (2000). Models of democracy. Cambridge: Polity Press.

Hellevik, Ottar (2002). Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap. Oslo: Universitetsforlaget.

Hernes, Helga (1982). Staten, kvinner ingen adgang. Oslo: Universitetsforlaget.

Hernes, Helga (1987). Welfare state and woman power: essays in state feminism. Oslo: Universitetsforlaget.

Hernes, Helga (2004). Statsfeminisme – et personlig tilbakeblikk. I: Nytt Norsk Tidsskrift. Årgang 2004, nr. 3-4, s. 288-293.

Krook, Mona Lena (2008). Quota laws for women in politics. I: Social Politics: International Studies in Gender, State & Society. Vol 15, nr. 3, p. 345-368.

Malnes, Raino og Knut Midgaard (1993). Politisk tenkning. Oslo: Universitetsforlaget.

Mulgan, Tim (2007). Utilitarianism. Stocksfield: Acumen.

Olsen, Johan P. (1997). Modernisering, demokratisering og institusjonsutvikling. I: Nytt Norsk Tidsskrift. Vol 14, nr. 1, s. 15-33.

Olsen, Johan P. (1998). Offentlig styring i en institusjonsforvirret tid. I: Nytt Norsk Tidsskrift. Vol. 15, nr. 1, s. 7-20.

Olsen, Johan P. (2000). Organisering og styring av universiteter. I: Nytt Norsk Tidsskrift. Vol. 17, nr. 3, s. 231-249.

Skjeie, Hege og Mari Teigen (2003). Menn imellom – mannsdominans og likestillingspolitikk. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Teigen, Mari (2002). Kvotering til styreverv – mellom offentlig regulering og privat handlefrihet. I: Tidsskrift for samfunnsforskning. Vol. 23, nr 1, s. 73-104

Teigen, Mari (2003). Kvotering og kontrovers. Oslo: Institutt for Samfunnsforskning.

Teigen, Mari (2006). Kjønn og politikk. I: Lorentzen, Jørgen og Wenche Mühleisen, red. Kjønnforskning: en grunnbok. Oslo: Universitetsforlaget.

Verloo, Mieke, red. (2007). Multiple Meanings of Gender Inequality: A Critical Frame Analysis of Gender Policies in Europe. Budapest: CEU Press.

Østerud, Øyving, Kjell Goldmann og Mogens N. Pedersen, red. (2007). Statsvitenskapelig leksikon. Oslo: Universitetsforlaget.

Elektroniske kilder

Aftenposten krymper. URL: http://www.aftenposten.no/kul_und/article916073.ece. (Lesedato: 06.05.2009)

Avisbarometeret 2009. URL: <http://www.tns-gallup.no/?did=9078676>. (Lesedato: 15.mai 2009).

Demokrati som inkluderer alle. URL: <http://www.venstre.no/sentralt/organisasjon/artikkel/2906>. (Lesedato: 11.05.2009).

Få leser aviser bare på nett. URL: http://www.ssb.no/magasinet/slik_lever_vi/art-2009-05-08-01.html. (Lesedato: 23.05.2009).

Høyres prinsippprogram: 2. Fellesskap som gir trygghet. URL: <http://www.hoyre.no/artikler/2008/6/1213086062.37>. (Lesedato: 11.05.2009)

Likestilling. URL: http://www.krf.no/ikbViewer/page/krf/artikkel/hva-mener-krf?p_document_id=3594. (Lesedato: 11.05.2009)

Om Dagens Næringsliv. URL: <http://avis.dn.no/abonnement/article506.ece>. (Lesedato: 06.05.2009).

Andre kilder

Ot.prp nr. 97 2002-2003. Om lov om endringer i lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper, lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper og i enkelte andre lover (likestilling i styrer i statsaksjeselskaper, statsforetak, allmennaksjeselskaper mv.).

Appendiks

Appendiks 1: Samlet aktørrepresentasjon og argumentasjonshyppighet for hele datamaterialet

Aktører for og i mot lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer – samlet sett*		
	For	I mot
Regjeringsmedlemmer	9	2
Ap-politikere		1
Høyre-politikere	2	4
FrP-politikere		1
Venstre-politikere		1
Næringslivsorganisasjoner (NHO)		6 (5)
Næringslivsledere	3	14
Andre personer tilknyttet næringslivet	3	5
Arbeidstakerorganisasjoner	2	
Ledere i offentlig sektor	5	
Andre aktører fra offentlig sektor	2	
Andre personer tilknyttet offentlig sektor	6	
Andre	6	1
Sum	38	35

* Når vi ser på aktørtallene samlet, vil det forekomme at visse enkeltaktører telles flere ganger dersom de er representert i både Aftenposten og Dagens Næringsliv. Denne presentasjonen kan derfor være villedende.

Kjønnsfordeling av aktørene som uttaler seg i det samlede materialet						
	For			I mot		
	Kvinne	Mann	Total	Kvinne	Mann	Total
Regjeringsmedlemmer	5	4			1	
AP-politikere				1		
Høyre-politikere	2			2	1	
Venstre-politikere				1		
FrP-politikere				1		
Næringslivsledere	3			7	7	
Ledere i offentlig sektor	5					
Næringslivsorganisasjoner		1		3 (3)	2 (2)	
Organisasjoner tilknyttet arbeidstakere	1	1				
Personer tilknyttet næringslivet	3			3	2	
Personer tilknyttet offentlig sektor	6					
Andre	6				1	
Andre aktører fra offentlig sektor	2					
Sum	32**	6	38	18	14	32**

* Når vi ser på aktørtallene samlet, vil det forekomme at visse enkeltaktører telles flere ganger dersom de er representert i både Aftenposten og Dagens Næringsliv. Denne presentasjonen kan derfor være villedende.

** En av kildene er anonym. En annen kilde er en høringsuttalelse fra Utenriksdepartementet.. Disse kommer derfor ikke frem i denne tabellen.

Samlet antall argumenter for og i mot lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer, fordelt på aktører.

	For	I mot
Regjeringsmedlemmer	16	2
AP-politikere		1
Høyre-politikere	3	6
Venstre-politikere		1
FrP-politikere		4
Næringslivsledere	3	20
Ledere i offentlig sektor	6	
Rep. for næringslivsorganisasjoner	2	17 (16)
Organisasjoner tilknyttet arbeidstakere	3	
Andre personer tilknyttet næringslivet	4	7
Andre personer tilknyttet offentlig sektor	2	
Andre aktører fra offentlig sektor	3	
Andre	9	1
Sum	51	59

* Når vi ser på aktørtallene samlet, vil det forekomme at visse enkeltaktører telles flere ganger dersom de er representert i både Aftenposten og Dagens Næringsliv. Denne presentasjonen kan derfor være villedende.

Samlet antall argumenter delt på aktør og kjønn

	For			I mot		
	Kvinne	Mann	Total	Kvinne	Mann	Total
Regjeringsmedlemmer	12	4			1	
AP-politikere				1		
Høyre-politikere	3			3	3	
Venstre-politikere				1		
FrP-politikere				4		
Næringslivsledere	3			8	12	
Ledere i offentlig sektor	6					
Næringslivsorganisasjoner		2		14	2	
Organisasjoner tilknyttet arbeidstakere	1	2				
Personer tilknyttet næringslivet	4			3	4	
Personer tilknyttet offentlig sektor	2					
Andre*	9				1	
Andre aktører fra offentlig sektor**	3					
Sum	43	8	51	33	25	50**

* Når vi ser på aktørtallene samlet, vil det forekomme at visse enkeltaktører telles flere ganger dersom de er representert i både Aftenposten og Dagens Næringsliv. Denne presentasjonen kan derfor være villedende.

** En av kildene er anonym og ukjønnnet fra Høyre, mens to kilder er høringsuttalelser fra Utenriksdepartementet og Aksjonærforeningen. De kommer derfor ikke frem i denne tabellen.

Appendiks 2: Type og antall argumenter i mot lovfesting av kjønnsrepresentasjon i bedriftsstyrer, for delt på år.

Aftenposten				
	For	Ant. arg.	Mot	Ant. arg.
1999		-	Rettferdighetsargumentet	2
			Demokratiargumentet	1
			Kvalifikasjonsargumentet	1
2000	INGEN	-	INGEN	-
2001	Demokratiargumentet	1	Rettferdighetsargumentet	1
			Kvalifikasjonsargumentet	1
2002	Rettferdighetsargumentet	3	Rettferdighetsargumentet	4
	Nytteargumentet	3	Nytteargumentet	3
			Kvalifikasjonsargumentet	2
			Demokratiargumentet	5
2003		-	Rettferdighetsargumentet	1
			Demokratiargumentet	1
2004	Nytteargumentet	1		-
2005	Rettferdighetsargumentet	1	Rettferdighetsargumentet	3
	Demokratiargumentet	1	Kvalifikasjonsargumentet	1
2006		-	Rettferdighetsargumentet	2
			Kvalifikasjonsargumentet	1
2007	Nytteargumentet	1	Rettferdighetsargumentet	1
2008	INGEN	-	INGEN	-
	<i>Totalt:</i>	<i>11</i>	<i>Totalt:</i>	<i>30</i>

Dagens Næringsliv				
	For	Ant. arg.	Mot	Ant. arg.
1999		-	Demokratiargumentet	1
2000	Rettferdighetsargumentet	4	Nytteargumentet	1
	Nytteargumentet	3		
	Demokratiargumentet	1		
2001		-	Demokratiargumentet	1
2002	Rettferdighetsargumentet	23	Rettferdighetsargumentet	8
	Nytteargumentet	4	Nytteargumentet	5
			Kvalifikasjonsargumentet	5
			Demokratiargumentet	1
2003		-	Rettferdighetsargumentet	1
2004	INGEN	-	INGEN	-
2005	Rettferdighetsargumentet	3	Nytteargumentet	2
	Nytteargumentet	2	Demokratiargumentet	2
			Kvalifikasjonsargumentet	1
2006	INGEN	-	INGEN	-
2007	INGEN	-	INGEN	-
2008		-	Nytteargument	1
	<i>Totalt:</i>	<i>40</i>	<i>Totalt:</i>	<i>29</i>